

ЗА УСПІХОМ КОЖНОГО ЧОЛОВІКА СТОІТЬ ЖІНКА: ВРАЖАЮЧИЙ ШЛЯХ ТЕТЯНИ КОШИЦЬ

9 грудня 1942 року. Нью-Йорк. Похилого віку мужчина, виснажений пережиттям, зтяжною хворобою, нестатками та безсонними ночами, ділиться своїми тривожними думками. На папір одне за одним лягають продумані слова, сповнені пекучого болю хворого серця та зойку зраненої душі. За цими словами ховається єдине, важливе прохання, про яке його дружина ні в якому разі не повинна дізнатися...

Це Маестро світової слави Олександр Кошиць, який останні десятиліття свого життя змушений був капарати на чужині. Його тривожать думки, які приходять «людині в голову, коли не спиться...». «Безнадійність та неясність в усіх його справах, недавня хворість дружини» зробили останні місяці його життя «тяжким і нудним». Від надмірного хвилювання його «вразила серцева атака, гірша за ту, що була шість років тому», так що йому довелося докласти величезних зусиль, щоб не розбудити та не перелякати дружину...

Ранком, перебравши в пам'яті імена всіх приятелів та знайомих, він адресує лист до Вінніпегу, на ім'я Павла Маценка.

– Чому саме до Маценка? Кошиць пояснює: **«Не пишу про це п. інж. Коссареві ані Екзекутиві УНО [Українського Національного Об'єднання Канади], бо не хочу турбувати людей задалегідь, та, правду кажучи, боюсь, щоб мене не зрозуміли неправильно. То ж пишу до Вас, бо Ви мене знаєте».**

Свій лист Кошиць починає дещо насторожливими словами і просить мати терпіння дочитати його до кінця. Кількома рядками нижче він висловлює суть свого прохання, в якому відчувається щира турбота про дружину Тетяну: **«...прошу... тримати все написане в секреті, щоб ніхто не знав, а головне — щоб, не дай Бог, не дізналася моя дружина.**

Далі, коли б зі мною що трапилось (Ви розумієте про що кажу), то дуже прошу Вас: як небудь тихо, не настирливо, без натиску, піддайте думку Екзекутиві УНО, щоб дати яку роботу моїй нещасній дружині. Тільки щоб не фізичну та не на фармах, бо вже не той вік і не те здоров'я. Вона кінчила Університет (Вищі Жіночі Курси) тільки не написала дипломної праці, бо виїхала за кордон з Капелею. Отже може бути учителькою. Крім того може організувати і провадити хором, бо як донька вчителя-диригента, змалку співала в хорі, у мене була свого часу солісткою, а в церкві Університету Св. Володимира [нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка] заступала мене за диригентським пультом. Спів світський і церковний

знає, а української пісні та етнографії є експертом. Українка з діда-прадіда, безкомпромісова та демократка як з походження так і переконань. А що може потрапити, те доказала «Веснянками» на минулім концерті та фільмою «Маруся», в якій вся побутова частина й танки є її твір і догляд. Отже, на мою думку вона може бути корисною для УНО».

Пояснюючи ситуацію, в якій вони з дружиною опинилися на схилі своїх літ та вибачаючись, Кошиць продовжує: «Я не турбував би й Вас, але в Америці немає до кого звернутись. Наші мільйонові організації занадто багаті, щоб комусь співчувати...

Мені здається, що в Канаді люди більш національні й пам'ятливіші та свідоміші, через те я й зупинився на Вас (себто на УНО). Кажу ще раз, що я і Вас не турбував би, коли б ходило про мене, а не про дружину, яка залишиться буквально без цента...» (Відгуки минулого. О. Кошиць в листах до П. Маценка. 1954. – С. 75-77).

МІЖ НАТХНЕННЯМ І ДРАМОЮ

Гортаючи сторінки «Спогадів» Кошиця, бачимо, що про жінок у своєму житті він відгукувався неоднозначно і не уникав для їхньої характеристики таких слів, як «жорстокі», «безсердечні створіння», яким відсутні почуття ніжності й чутливості.

Його слова – це душевні травми, нанесені «невдалим, нещасним й скорботним» шлюбом з першою дружиною Варварою (Варею) Поповою, що підірвало його «здоров'я фізичне й сили душевні»...

Вони розлучилися у серпні 1907 року, про що Кошиць повідомив свого найближчого приятеля Василя Беневського в Ставрополі. Беневський, який особисто знав подружжя, на прохання приятеля засвідчив чесність і порядність Кошиця та захистив його репутацію у справі про розірвання шлюбу (О. Кошиць. Листи до друга. 1998. – С. 17-18).

З новими силами та енергією Кошиць поринає у працю, яка приносила йому задоволення: кожного дня «...проби театральні, спектаклі, концерти, ...театральні виїзди з Києва...», а «на проби» студентського хору Київського університету «йшов наче на побачення з коханою дівчиною»...

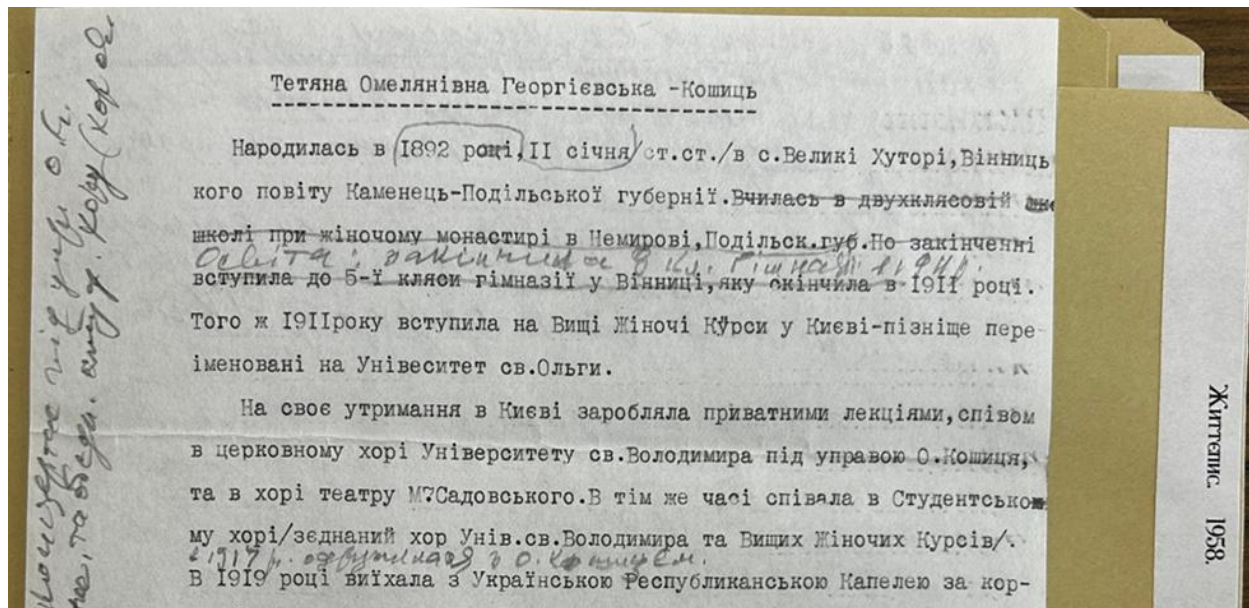
Звісно, на молодого, стрункого, елегантного, життєрадісного та надзвичайно талановитого митця, та ще й «вільного козака», звертали увагу жінки – «...блондинки ...брюнетки ...мало-знайомі ...близькі ...нелюбимі ...кохані». Але після невдалого одруження він став стриманим і передбачливо обережним.

ТАНЯ ГЕОРГІЄВСЬКА

Чи не вперше Олександр Кошиць згадує ім'я хористки Тані Георгієвської, розповідаючи про поїздку з приятелем Колею Вільшанським у квітні 1914 року до села Великі Хутори Кам'янець-Подільської губернії (нині – Вінницькі Хутори Вінницької області) – рідного села Тані, де вона народилася й провела дитинство. Він назавше запам'ятав цей «тиждень» в українському селі» і згадував про нього як про «щасливий сон».

Як уже відомо, її батько Омелян був диригентом хору, в якому вона співала з семирічного віку. Згідно з робочою копією біографії, підготовленою самою Тетяною Кошиць для «Енциклопедії українознавства» (тека «Життєпис». 1958), вона навчалася у двокласній школі при жіночому монастирі в Немирові.

З листування з о. Павлом Петльованим, який служив у Немирівському Свято-Троїцькому монастирі з 2003 по 2011 рік та досліджував його історію, відомо, що до монастирської школи приймали дівчат віком від 13 до 17 років. На його думку, Тетяна могла навчатися там у 1905/1906–1907/1908 навчальних роках. Після завершення навчання у двокласній школі в Немирові Тетяна вступила до п'ятого класу гімназії у Вінниці, яку закінчила 1911 року.

Фрагмент робочої копії біографії Тетяни Кошиць до «Енциклопедії українознавства»*.

Примітка: Якщо в підписі під фотознімками не вказано джерела, це означає, що вони походять з архівів Тетяни Кошиць* та Олександра Кошиця**, які зберігаються в Осередку української культури й освіти у Вінніпезі.

Отримавши сертифікат про гімназійну освіту, Тетяна продовжувала навчання на Вищих жіночих курсах у Києві. На життя та навчання дочка «небагатого вчителя» заробляла «приватними лекціями» та співом...

Лекційний зошит Тетяни Георгієвської, студентки історико-філологічного факультету Вищих жіночих курсів*.

Надзвичайно цікавими (та водночас незрозумілими) на цьому архівному документі є слова «бувшої Куць Тетяни» після прізвища Георгієвська, пояснити які без додаткових досліджень у її архівах неможливо.

Невід'ємною частиною її студентського життя був хоровий спів. Обдарована приємним голосом, вона співала у київських хорових колективах, якими керував Олександр Кошиць.

В архівах Олександра Кошиця зберігаються машинописні сторінки спогадів Тетяни:

«Я співала в О. Кошиця, починаючи з 1912 року, як ховали М. Лисенка, у всіх хорах: 1) церковний хор в Університеті св. Володимира, 2) в жіночому хорі на Вищих жін. курсах (пізніше Університет св. Ольги), 3) в мішаному хорі, коли з'єднались зі студ. хором св. Володимира, 4) в театрі Садовського і нарешті 5) в Українській Республіканській Капелі, що виїхала за кордон. Я цим жила...».

МІЖ ОСОБИСТИМ І ДОЛЕНОСНИМ

У 1917 році талановита співачка стала дружиною Олександра Кошиця. Молоде подружжя єднала любов до української народної пісні та хорового співу, любов до церковної музики, захоплення етнографією тощо.

...До раннього щасливого весілля –
Йї снівся Київ ... Київ золотий.
То ж дівчина покинула діброви
І в Київ понесла шовкові брови.
У Києві почувалась сиротою,
Самітною в столиці гомінкій,
Убогою, забутою, малою...
Та брови! Брови! Йї пісні чародій.
Він був, як бог, якому всі молились
Жінки й дівчата, він же взяв її –
Дівча, що в Київ шойно приплудилось...
Так сталось сповнення дівочих мрій (Микита Мандрика).

У заяві Олександра Кошиця на отримання громадянства США у графі 5 (сімейний стан) вказано ім'я його дружини – Тетяна та дату одруження: 30 квітня 1917 року.

Виконуючи наказ уряду УНР, невдовзі після незабутнього останнього концерту колядок у виконанні Київського хорового товариства під орудою Олександра Кошиця, який відбувся 9 і 12 січня 1919 року, подружжя виїхало з Українською Республіканською Капелою за кордон.

Перша сторінка закордонного паспорта Тетяни Георгієвської*.

Перше фото Української Республіканської Капели в гуцульських строях. Станіславів, 1919 рік. Олександр Кошиць (сидить посередині зі схрещеними руками), перед ним – Тетяна Георгієвська**.

Покинувши батьківську землю у 1919 році, хористи вже не змогли повернутися... В Україні запанували споконвічні її вороги, а вісті про більшовицький терор, переслідування та розстріли української інтелігенції змусили їх задуматися над тим, що їх чекає в разі повернення...

РАЗОМ НА ВСІХ ПОВОРОТАХ ДОЛІ

Своєму успіху та успіху Капели Кошиць завдячував Тетяні як музикознавцеві і хористці, так і дружині. Вона вірила, розуміла й підтримувала, підбадьорувала та допомогала йому, як тільки могла. Вони довіряли і поважали один одного і разом поборювали життєві труднощі.

Щодо значення подорожі Капели, історик і дослідник української еміграції Симон Наріжний наводить виписку з акту ревізії українського закордонного представництва в Берліні, у якому записано, що Капела на чолі з Кошицем не лише виконала покладену на неї культурну та політичну місію, а й «перевищила всі покладені [на неї] надії». Капеляни довели всьому світові, що пісня для українців – це їхнє життя, їхня історія і батьківська могила. Швейцарська преса навіть писала, що українськими устами співає сам Бог...

А про тріумф Кошиця та його хору на американському континенті автор зазначає: «В Америці Хор Ол. Кошиця мав і концерт в напів негринським програмом, виконання якого викликало в присутніх негрів шал радости. “Пана Кошиця вітали й молилися до нього, наче до якогось божка і винесли його з концертної залі до його авта”» (Українська еміграція. Ч. I, Прага, 1942. – С. 29-32).

Та за кожним із цих гучних успіхів стояла не лише невтомна праця маестро, а й віддана підтримка його дружини – Тетяни Кошиць. Вона була поруч у найскладніші миті тривалих гастролей, допомагала та підтримувала його і ділила з ним і славу, і втому...

Переглядаючи реєстри хористів різних років, можна переконатися, що Тетяна була співачкою всіх без винятку складів українських хорів, якими керував О. Кошиць. Її ім'я є в списку Капели, яка пізніше гастролювала країнами Європи як Український національний хор; у списку хору, який після узгодження контракту з американським імпресаріо Максом Рабіновим у вересні 1922 року виїхав з Німеччини до Америки; хору, який протягом наступних двох років подорожував Північною та Південною Америкою, Кубою і Флоридою.

Фрагменти реєстрів хористів за 1919 та 1922 роки з іменем Тетяни Георгієвської**.

Склад хору на Подорож Америку,
Півн. Ам. і Кучу, Філадельфія 1923-24рр

Сопрани.	Альтови
1) Машіт Мар	1) Силілова М.
2) Берігард. Віктор	2) Лебедівська О.
3) Георгієвська М.	3) Давидівська О.
4) Шинішківа С.	4) Кухарська М.
5) Митвін М.	5) Броун К.
6) Копачук О.	6) Барановська Л.
7) Черевко. Анітонна	Баси

Ім'я Тетяни Георгієвської в реєстрі хористів за 1923–1924 роки**. Імена співаків записані власноруч Олександром Кошицем.

Ім'я Тетяни також значиться в списку українського хору, який у 1932 році разом з танцюристами Василя Авраменка концертував містами Америки з нагоди 200-річчя з дня народження першого президента США Джорджа Вашингтона.

До речі, з числа хористів, які у 1919 році відважилися виїхати за кордон, у цьому списку лише троє – це Тетяна Георгієвська-Кошиць (сопрано) та Володимир Чавдарів і Петро Ординський (баси).

ALEXANDER KOSHETZ AND HIS UKRAINIAN CHORUS

Український хор, який концертував містами Америки з нагоди 200-річчя з дня народження першого президента США Джорджа Вашингтона. Четверта зліва у другому ряду, поруч Кошиця – Тетяна; посередині в 1-му ряду – Василь Авраменко**.

МІЖ СПОДІВАННЯМ І РЕАЛЬНІСТЮ

Український національний хор припинив своє існування у 1924 році. Провівши рік без роботи, Олександр Кошиць був змушений підписати новий контракт із Максом Рабіновим. Згідно з його умовами, він мав сформувати Американський хор (*The Stony Point Ensemble*) і підготувати його до гастролей містами Сполучених Штатів. З листів Кошиця до Василя Беневського відомо, що гастролі розпочалися в листопаді 1925 року, але з різних причин були припинені.

Не так, як би бажалося, завершилися й гастролі нового складу українського хору (*Alexander Koshetz Choir Inc.*) містами Північної Америки у 1926-1927 роках. Тут годиться згадати, що через непорозуміння та конфлікти з менеджерами щодо фінансування, хористи змушені були залишитися в Каліфорнії, де Кошиць самостійно уклав 16-тижневий договір з Сидом Грауманом, власником єгипетського кінотеатру в Голлівуді (*Grauman's Egyptian Theatre*).

Тетяна Георгієвська. Голлівуд, Каліфорнія. 1927 рік.**

Між іншим, це був найдовший період перебування хору не лише в одному штаті, а в одному місті. Через важку хворобу Кошиця подружжя змушене було залишитися в Голлівуді до осені 1927 року.

Наприкінці того ж року Олександр Кошиць разом із Тетяною виїхав із Нью-Йорку до Італії, де сподівався підлікуватися. Наступного року вони переїхали до Франції, звідки планували повернутися до Києва.

Кошиць сподівався отримати посаду професора хорового співу в Музично-драматичному інституті ім. Миколи Лисенка, а з листів декана інституту

Сергія Тележинського відомо, що в Києві розглядали також можливості працевлаштування для його дружини.

Тетяна на площі Св. Марка. Венеція, Італія. 1928 рік; у Вірофлє (*Viroflay*), Франція. 1929 рік** (якість цих архівних фотознімків покращена Норбертом К. Іваном).

PREFECTURE
de
SEINE-ET-OISE

REPUBLICQUE FRANÇAISE

Certificat d'Identité N° 257

VALABLE JUSQU'AU 12-11-1930
POUR SE RENDRE A l'étranger

Le présent certificat n'est pas valable pour le retour dans le pays qui l'a délivré sans une mention spéciale inscrite sur le présent document. Si le titulaire d'un visa de ce genre, à un moment quelconque se rend en Russie, sous les conditions et en l'absence pour les enfants d'un tel visa.

Nom de famille: Georgiewska
Prénoms: Tatiana
Date de naissance: 11-1-1892
Lieu de naissance: Kieff
Nom de famille du père: Smelian
Nom de famille de la mère: Paraskewa Kravtchenko
D'origine russe ou roumaine n'ayant acquis aucune autre nationalité.
Profession: artiste
Ancien domicile en Russie ou en Turquie: Kieff
Résidence actuelle: Viroflay - Seine Joseph Bertrand
Age: 37 ans
Taille:
Cheveux: chât.
Yeux: verts
Nose: m.
Visage: rond
Signes particuliers:
Observations:

Le soussigné certifie que la photographie et la signature apposées ci-contre sont bien celles du porteur du présent document
Versailles, le 12-11-1929
Tatiana Georgiewska

(1) Ce certificat est délivré conformément aux résolutions de la Conférence gouvernementale convoquée à Genève par le Dr NANSEN, Haut-Commissaire pour les Réfugiés, le 3-5 juillet 1922, le 31 mai 1924 et en mai 1925.

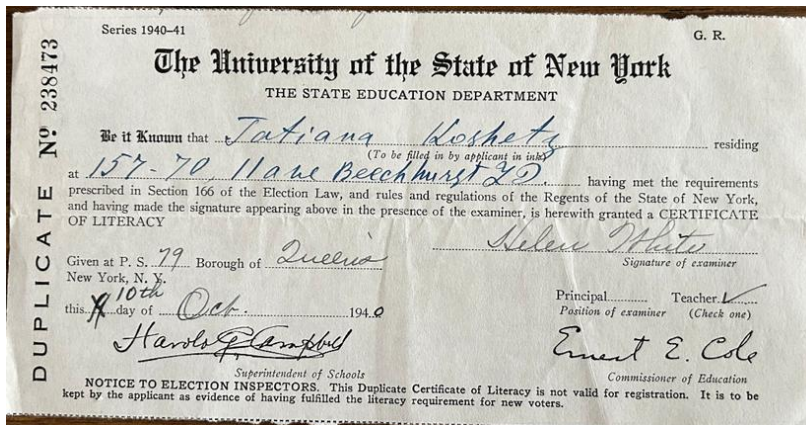
Посвідчення особи для подорожей, видане Тетяні Георгієвській у Версалі (Франція) 12 листопада 1929 року. Документ містить її особисті дані, а також імена її батьків – Омеляна та Параскевії (уродженої Кравченко).

Остаточно зруйнував надії подружжя на повернення до Києва лист, в якому повідомляється, що питання працевлаштування Кошиця буде вирішено лише після його приїзду. Це й змусило їх в листопаді 1929 року повернутися до Нью-Йорку, де вони остаточно оселилися. У

вересні 1935 року Олександр Кошиць та Тетяна стали громадянами США.

Сертифікат про набуття громадянства США на ім'я Тетяна Георгієвської-Кошиць, виданий 19 вересня 1935 року*.

Свідцтво про грамотність, видане 10 жовтня 1940 року Тетяні Кошиць Департаментом освіти Університету штату Нью-Йорк, яке надає їй право брати участь у виборах*.

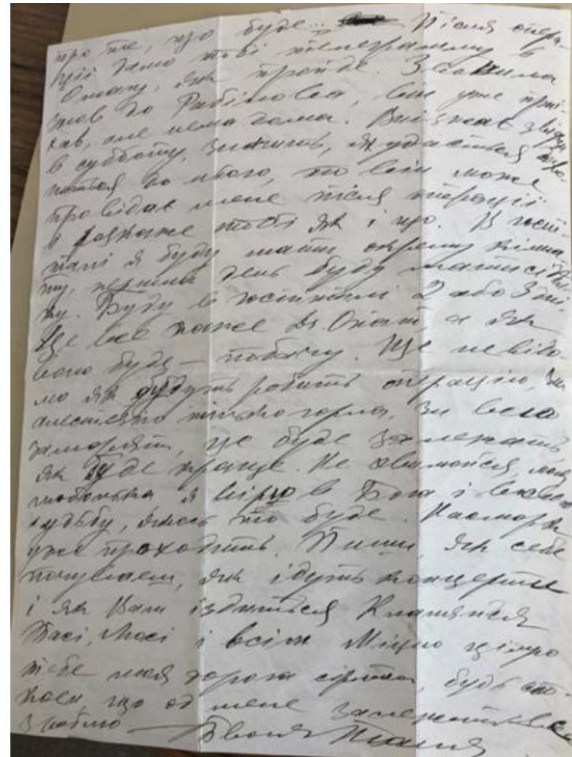
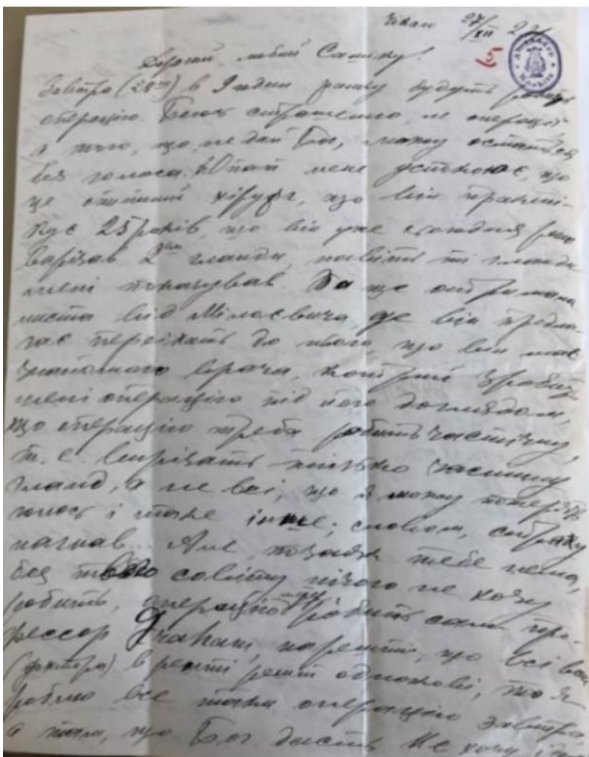
ВІДБИТОК ВЗАЄМНОЇ ВІДДАНОСТІ

Нелегким було життя українських митців за океаном. Та незважаючи на всі труднощі та випробування, «безробітний український діяч» і Тетяна не зреклися свого українського коріння і «не звернули з української дороги».

Відірвані від батьківської землі, вони продовжували працювати на українській ниві, підтримуючи зв'язки з родинами в Україні та окремими хористами. У їхньому житті, як у рідній пісні, перепліталися радість зі смутком та невимовною тугою за батьківщиною... Разом вони долали зневіру та відчай. Його успіхи ставали її успіхами, а розчарування – її розчаруваннями.

Доказом широти та міцності почуттів, які протягом життя єднали Тетяну і Олександра, є їхні листи. Чи то листування під час гастролей хору в 1923 році, коли внаслідок «невпинної праці за других, які “помовчували”, а самі не могли йти без вожака та зміни температури по вагонах» (слова Кошиця) Тетяна серйозно захворіла і змушена була залишитися в Чикаго, де їй видалили мигдалики. Чи то в час поїздки Кошиця до Чехії у 1932 році, коли Тетяна залишилася в Америці і перебувала в містечку Сеймур (Seymour), у Нижанківських. У їхніх листах, в яких часто зустрічаються слова: *дорогий, любий, думаю про тебе, сумую за тобою, скучаю по твоєму від'їзді, міцно цілую* тощо, відчувається взаємна довіра та турбота один про одного.

Ті проведені з Тетяною незабутні квітневі дні в селі Великі Хутори, про які Кошиць згадував, як про «щасливий сон», безсумнівно стали у житті подружжя щасливою реальністю.

Лист Тетяни чоловікові з Чикаго від 27 грудня 1923 року напередодні операції**.

28/12 1923

Мати!

Сьогодні відомо твою Женеву і
 аудію моєї на Женеві. Мій в Києві
 Сіді та відомо. Слава богу, що отже
 від історична була була, але це не
 не все: чоловіки, які в тім отже давши
 леву, рани і ми не відрізняє це на землі
 еї: Рідні Того, чотири давши, і ми
 штурм, а фінка мистець. Чітко не
 виходить, а ти сама була, але отже
 з чого - мати, що виступ, і ми отже
 ба - і хілої пошкони нашою.
 Сіді вимо ми отже, в Селує отже
 жоду зрозуміло з чого - ми отже
 чі - і ми отже, виступ, і ми
 з чого - ми отже, виступ, і ми
 і ми отже, виступ, і ми

Сьогодні. Тримавши усе зрозуміло
 і лаві. В Києві - С. отже зрозуміло
 Крає, але Ковалюк, і ми отже
 і Мот. давши зрозуміло, а ми отже
 це що Кр. отже зрозуміло, а ми отже
 і виступ, і ми отже. Взагалі ж
 Сьогодні, отже в Києві і Родина
 да не зрозуміло - і ми отже
 мало що зрозуміло з чого - і ми
 отже. А отже зрозуміло з чого -
 жоду - і ми отже зрозуміло. Сьогодні
 в отже, що ти отже менш отже. Мати
 жоду отже жоду виступ, і ми отже
 себе - і ми отже, що отже зрозуміло
 жоду - все отже зрозуміло і виступ
 отже. Мати отже жоду
 отже, але отже, що не отже
 отже. Мати отже жоду і виступ
 мало жоду отже, зрозуміло зрозуміло
 отже і виступ, і ми отже
 отже

Лист О. Кошиця до дружини від 28 грудня 1923 року, після отримання телеграми з повідомленням, що операція пройшла благополучно**.

Дорогий мій, любий Сашку!

Сьогодні знову дені в справі твоєму. Мій
 почата, наче в осей, - цим дені наші отже до-
 чина, все жоду; отже і в розумі. Виступ
 зрозуміло, але, і ми отже зрозуміло, все жоду -
 і ми отже. Мати отже. Мати отже зрозуміло
 до (кож і отже, зрозуміло з отже) не отже
 на тебе отже жоду отже. Мати отже
 що в отже про тебе, отже да отже зрозуміло,
 отже отже отже отже. Мати отже, отже
 отже, отже отже. Мати отже.
 8/11/32. Мій любий, сьогодні мій отже

Фрагмент листа Тетяни до чоловіка від 7-8 серпня 1932 року**.

Варто зазначити, що Кошиць постійно покладався на дружину у вирішенні важливих справ, які вимагали володіння англійською мовою. У листі до Тетяни, датованому 28 вересня 1939 року, коли вона перебувала в містечку Сеймур у Катерини Нижанківської, він просить її повернутися додому і пише: «...бо я сам як без рук... Тож дітуся кінчай свої справи та приїжджай. Якби я знав що тебе тут не потрібно, то не кликав би... я ж сам без мови...».

«З ЖУРБОЮ РАДІСТЬ ОБНЯЛАСЬ...»

Весна 1938 року в житті Олександра і Тетяни була періодом невимовного смутку – відійшла у засвіти близька їм людина – о. Олександр Нижанківський, до обійстя якого в містечку *Seymour* вони частенько навідувалися. В товаристві цих щирих, скромних і працелюбних людей – о. Олександра та його дружини Катерини Нижанківської (Паюк) – вони знаходили своїх однодумців і співрозмовників. Їх єднала любов до української пісні та хорової справи, мистецька праця на українській ниві та безмежна любов до України та рідного народу. В їхній хатині вони завжди почували себе, «*як в рідній сім'ї*».

Прощаючись з дорогим приятелем, пригадали Великдень 1919 року і галицьке містечко Стрий, де зупинялися перед виїздом Капели до Праги. Там доля звела їх з композитором і відомим в Галичині диригентом, священником Остапом Нижанківським, братом о. Олександра. Гостюючи з «*деякими капелянами*» в о. Нижанківського, вони також познайомилися з його сином, теж надзвичайно обдарованим композитором і піаністом – Нестором, та його приятелем, скрипалем Р. Придаткевичем. Перед від'їздом о. Остап дав співакам своє щире благословення, проводжаючи їх словами підтримки та надії на мистецькі здобутки по всій Європі.

Спогад про той момент зберігався в пам'яті крізь роки, особливо коли, прибувши до Сполучених Штатів, їх знову з теплом прийняв о. Олександр – цього разу на бенкеті в Нью-Йорку.

Перед хатиною Нижанківських в містечку *Seymour, Connecticut*, після похорону.
4 травня 1938 року**.

Цього ж року Олександр і Тетяна були залучені до зйомок україномовного фільму «Маруся» за п'єсою М. Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», який зняла студія *Ukrainian Film Corp.* (режисер Л. Булгаков).

Мистецький та музичний провід у фільмі взяв на себе О. Кошиць, а Тетяна, яка добре знала культурно-побутові особливості свого народу, його звичаї, надавала професійні поради у відтворенні традиційного українського одягу, танків та побутових сцен (Tatiana Koshetz - Costume Supervisor: <https://www.filmcentrum.nl/personen/2188819/tatiana-koshetz>). Документальним підтвердженням цьому є збережені архівні фотознімки.

«Українське село», де відбувалися зйомки фільму фільму «Маруся» та відтворений Тетяною Кошиць внутрішній вигляд української хати.**

Під час зйомок фільму.**

Побутова сцена.**

Чумаки.**

Жнива.**

Українське Різдво. Колядники.**

До акторського колективу фільму, у якому брала участь відома танцювальна група Василя Авраменка, входили переважно американські українці. Руками понад 50 ентузіастів неподалік Нью-Йорку було збудоване «українське село»: «люди працювали два місяці при тій будові, і всі вони ані цента не взяли за свою працю. Така була жертвність для перших українських звукових

фільмів». Вони також брали участь у масових сценах (Спроба створення українського Голлівуду: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ece42b1-13c5-41e6-8072-70d33286aa75/content>).

Спомин про створення фільму «Маруся» залишив Володимир Кедровський, один з авторів сценарію, в основу якого він поклав колядки у виконанні хору під орудою Кошиця. Кошиць хоч і схвалював ідею постановки фільму, але деякий час «вагався взяти в цій справі участь, бо його хористи тоді вже розсипалися по різних американських театрах, а створити хор з нових співаків у той час було надзвичайно тяжко».

Найбільше грошей у постановку фільму вклав москаль Булгаков. Він вважав, що це дає йому право не лише змінювати назву, але й втручатися «у добір артистів, внаслідок чого склад їх вийшов невдалим...». Більш того, як твердить Володимир Кедровський, він «не знав і не розумів українського фольклору, особливо різдвяних звичаїв, і не міг перейнятися містерією українського Свят-Вечора».

Постійні суперечки з режисером призвели до того, що Кедровський «цілковито усунувся від участі в постановці фільму», але часто приходив на проби хору. Кошиць «також не раз був готовий відмовитися від співпраці з Булгаковим», але усвідомлював, що його відмова була б рівнозначною «провалу цілої справи, примушувала його тягнути до кінця. Він сподівався, що все ж українські колядки в його інтерпретації будуть увіковічені».

На думку Кедровського, Олександр Кошиць і Тетяна «доклали надлюдських зусиль, щоб до певної міри врятувати справу» (В. Кедровський. Геній української пісні // Альманах Українського Народного Союзу на рік 2005. – С. 111-112).

Афіша фільму: <https://www.themoviedb.org/movie/457334-marusia?language=uk-UA>

Прем'єра фільму «Маруся» відбулася у Нью-Йорку 24 листопада 1938 року, в День Подяки (“Marusia” – A New Ukrainian Film: https://www.ukrweekly.com/archive/1938/The_Ukrainian_Weekly_1938-45.pdf).

«ГІДНА СУПУТНИЦЯ НАШОГО МАЕСТРО ПІСНІ»

Як відомо, Тетяна Кошиць завжди супроводжувала свого чоловіка... Не стали винятком і його лекції в Колумбійському університеті (Нью-Йорк) у 1941 році, про які сам Олександр Кошиць писав: «...це не лекції чи виклади, а просто демонстрація українства».

З цього приводу варто ще раз звернутися до замітки в тижневику *The Ukrainian Weekly*, написаної під враженням від лекції Кошиця «Про Українську пісню й музику», що відбулася 14 березня. Автор – студент – висловлює не лише щире захоплення постаттю Маестро: його особливим акцентом, харизматичною присутністю, виразним голосом і здатністю надихати як слухачів, так і виконавців своїм тлумаченням української музики.

Окремо він підкреслює важливу й люб'язну підтримку, яку надавала Кошицеві його дружина. Не випадково автор завершує свій відгук словами:

«Моє враження від професора Кошиця було б неповним, якби я не згадав про його чарівну дружину – мадам Кошиць, яка під час запитань ще раз довела, наскільки вона є незамінною для професора. Гідна супутниця нашого Маестро Пісні» (*My Impression of Koshetz. Ukrainian Weekly, Jersey City, N. J., April 4, 1941: https://archive.ukrweekly.com/wp-content/uploads/The_Ukrainian_Weekly_1941-14.pdf*).

Автори деяких розвідок безпідставно стверджують, що останні роки свого життя Кошиць жив і працював у Вінніпезі, куди ніби-то переїхав з дружиною на запрошення освітньої референтури Українського Національного Об'єднання (УНО) Канади. Подібні твердження, які не відповідають дійсності, вимагають цілковитого їх спростування.

Як відомо, з метою підготовки молодих спеціалістів у культурно-освітній сфері життя з ініціативи УНО Канади були започатковані двомісячні диригентсько-вчительські курси (літні Курси), які від 1941 року проходили у Вінніпезі.

На запрошення Павла Маценка, який керував роботою Курсів, Олександр Кошиць та його дружина Тетяна, як фахівці-наставники, були залучені в роботу цих Курсів. Згідно архівній кореспонденції, подружжя в цей час

проживало в Нью-Йорку за адресою *157-70 11th Ave. & 160th St., Beechhurst, Long Island*, а до Вінніпегу приїжджали лише на літні місяці.

Кожного року після завершення літніх Курсів у Вінніпезі відбувалися святкові хорові концерти. Хором диригували вихованці-студенти та Олександр Кошиць.

Концерт 1942 року, як підкреслено в афіші, був особливим тим, що в його програму були включені веснянки, виконані «хором зі співом, грою і танками» у постановці Тетяни Кошиць.

Мелодії українських пісень, неповторні ритми танців захоплювали присутніх, пригадували їм рідний край, тамували невимовну тугу за батьківщиною. Особливе виховне й пізнавальне значення такі концерти мали для молодшого покоління – вони прищеплювали в них почуття гордості за свій український рід, невичерпне багатство його музичної культури, її красу.

Афіша концерту з нагоди закінчення літніх Курсів**.

Проявом уваги, поваги та шани по відношенню до дружини Кошиця було влаштоване у Вінніпезі прийняття на її честь. Присутні на урочистостях

представниці місцевих жіночих українських організацій висловлювали визнання «панству Кошицям за їх велику працю для піднесення і поширення української культури».

Вирізка статті «Пошанували Т. Кошицеву»** (Назва газети та дата записані рукою О. Кошиця).

Промовці згадали про зйомки фільму «Маруся», у якому Тетяна як «найкращий знавець українських народних строїв», «мала слово» не лише у виборі строїв, а й у сценарії. Не забули і про минулорічний концерт на завершення літніх Курсів і веснянки у постановці Тетяни.

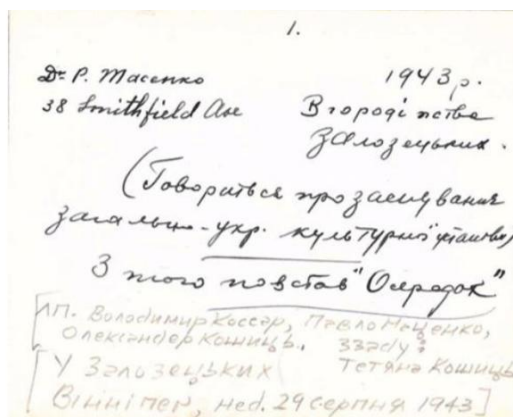
Одна з промовниць у своєму слові відмітила скромність дружини Маестро, яка «постійно і витревало ділила долю і недолю свого геніального мужа...». Вона, «як артистка-співачка могла рівнож полишити за собою визначні сліди свого високого таланту», однак «...зо скромности ... воліла оставати в тінях слави свого мужа та бути ангелом надхніння в його творчій праці».

Присутні запрошували подружжя «повертатися та настало замешкати між ними». Тетяна зворушливо подякувала всім «за увагу і прихильність до її особи та її мужа» (Пошанували Т. Кошицеву. Новий шлях. 11 вересня 1943 року).

У 1944 році відповідальність за проведення цих курсів (під назвою Вищі Освітні Курси) взяв на себе заснований провідними членами Українського Національного Об'єднання Канади Український культурно-освітній центр у Вінніпезі (Осередок).

Згідно з презентацією, підготовленою на основі архівних матеріалів колишньою президенткою Осередку Зоряною Гайворон з нагоди відзначення 80-річчя Українського центру, що відбулося у березні 2024 року в його приміщенні за адресою *184 Alexander Avenue East*, засновниками Українського центру були В. Коссар, В. Гультяй, Т. Павличенко, П. Маценко, О. Тарновецький, О. Івах і П. Божик, а дорадником – О. Кошиць.

В архіві Кошиця зберігається фотознімок, відзнятий у Вінніпезі 29 серпня 1943 року, з написом на звороті: «1943 р. В городі панства Залозецьких. Говориться про заснування української культурної установи. З того постав "Осередок"». Олівцем дописано імена: Володимир Коссар, Павло Маценко, Олександр Кошиць та Тетяна Кошиць.

Обговорення необхідності заснування Осередку української культури й освіти.**

НЕВТІЛЕНІ НАМІРИ

Як уже відомо, погіршення стану здоров'я Олександра Кошиця змусило його звернутися до Павла Маценка з проханням, щоб на випадок, «коли б [з ним] що трапилось», піддати «думку Екзекутиві УНО, щоб дати [його дружині] яку роботу».

Володимир Коссар, Володимир Гірняк, Павло Маценко та інші члени Крайової Екзекутиви УНО, порадившись, запропонували подружжю переїхати до Вінніпегу на постійне проживання, де у них уже були близькі приятелі та чимале коло знайомих. В. Гірняк, будучи в Нью-Йорку у справі УНО, навіть відвідав Кошиців, щоби дізнатися їхню думку щодо переїзду...

Після довгих роздумів та розмов з дружиною – адже йшлося про один з найвирішальніших кроків у їхньому житті! – 13 березня 1944 року Кошиць

пише Маценкові, що переїзд до Канади – це «такий клопіт, що тільки подумаєш, то холодний піт обливає ...Тож треба буде все остаточно в'яснити, як буду на курсах, бо уже одне питання про помешкання може поставити мене в таке становище, що ворогові своєму не побажаш, не кажу вже про другі речі й питання» (цей та інші листи щодо переїзду Кошиців до Канади Маценко не включив до збірки «Відгуки минулого. О. Кошиць в листах до П. Маценка»).

28 квітня 1944 року у відповідь на лист В. Коссара сповнений оптимізму О. Кошиць пише: «...Мені аж розвиднілося після Вашого листа й настала велика полекша на душі, не через те, що треба їхати в Канаду, куди я стремлю, а через те, що не треба спішитися...».

Справа переїзду подружжя до Канади набирала реальних обрисів. Але, на превеликий жаль, Кошицева доля розпорядилася інакше... Олександр Кошиць помер у лікарні Св. Йосифа у Вінніпезі 21 вересня 1944 року, невдовзі після концерту на завершення літніх Курсів.

Павло Маценко (зліва), Тетяна Кошиць (посередині) перед мавзолеєм – місцем вічного спочинку Олександра Кошиця на цвинтарі *Glen Eden, West Saint Paul, MB* (попередня назва - *Riverside Cemetery*); Катерина Нижанківська, Ганна Мандрика і Тетяна Кошиць після похорону** (фотознімки датовані 27 вересня 1944 року).

В його сіянні слави – ніжна тінь.
Усі роки життя – крізь сонце й хмари,
Крізь радощі і чорні дні терпінь
Проніс він гордо прапор України
«Із піснею крізь світ», що й не гримить,
І зліг утомлений, її ж покинув
Його думками й замірами жить (М. Мандрика).

Дізнавшись про смерть Олександра Кошиця, Володимир Кедровський, який знав подружжя ще з Києва, писав: «Схиляючи низько голову перед пам'яттю Олександра Антоновича Кошиця, не можу не пригадати тут його дружини, його

дбайливої опікунки, що була водночас для нього люблячою матір'ю і ангелом хоронителем. Всю свою душу віддала вона на те, щоб зберегти якнайдовше здоров'я Олександра Антоновича, свідома того, що опікується не лише своїм мужем, але й дорогим скарбом, який залишився для українського народу від його славетної доби відродження» (Геній української пісні // Альманах Українського Народного Союзу. 2005. – С. 118).

САМОБУТНЯ КУЛЬТУРНА СИЛА

На постійне проживання до Вінніпегу, згідно зі статтею «Світлій пам'яті Тетяни Кошиць» (Український голос, 6 квітня 1966 року), вона переїхала у 1946 році й одразу поринула в громадське та культурне життя української громади. Будучи активною в діяльності УНО, при українській православній катедрі Святої Покрови (*St. Mary the Protectress Ukrainian Orthodox Cathedral, 820 Burrows Ave.*) та в українських жіночих організаціях, вона продовжувала виконувати роль наставниці, а також була управителькою Вищих освітніх курсів (Початки моєї праці в УНО // Павло Маценко. Музиколог, композитор і громадський діяч. Торонто, 1992. – С. 39).

Tableau. Ukrainian Summer School 1946. Winnipeg, Man.

Наставники та студенти Вищих Освітніх Курсів. 1946 рік (фото з брошури «Осередок української культури й освіти. 1944–1954».

Тетяна Кошиць (сидить четверта зліва) з наставниками та студентами Вищих Освітніх Курсів. Вінніпег, 1950-1951 роки (фотознімок надіслав Джеймс Коміновскі).

Згідно з робочою копією біографії Тетяни Кошиць до «Енциклопедії українознавства», вона також диригувала хорами Вищих освітніх курсів, збірними хорами при Комітеті українців Канади (1949-1951), а також жіночим хором Пласту.

Також відомо, що студенти Вищих Освітніх Курсів під впливом колишнього їхнього наставника Олександра Кошиця зорганізували у Вінніпезі аматорський хор Молодих Українських Націоналістів – МУН. Глибоко натхненний його відданістю збереженню та популяризації української хорової музики, колектив прагнув продовжити його спадщину, зміцнюючи культурну ідентичність через пісню. Хор пізніше отримав назву хор УНО, що відображало як його розширену місію, так і офіційну приналежність до Українського Національного Об'єднання. З 1967 року він відомий у Канаді та за її межами як хор імені Олександра Кошиця. Репетиції проводяться в залі УНО, який і сьогодні залишається жвавим осередком українського культурного та громадського життя.

Першим керівником хору був Павло Маценко, а згодом – Тетяна Кошиць, палка прихильниця хорового співу та досвідчена диригентка. До репертуару хору вона включала українські народні пісні та колядки, духовну музику, а також твори видатних українських композиторів – зокрема ті, що були написані або аранжовані самим Олександром Кошицем. Таким чином, хор не лише вшановував його спадщину, а й ставав живим продовженням його мистецького та культурного бачення.

Сповнена щирого бажання зберегти близькі її серцю давні українські традиції, Тетяна розпочала організовувати концерти та громадські заходи, що оживляли музичну та культурну спадщину її народу. Під її керівництвом хорові колективи стали справжнім серцем української культури в діаспорі – місцем, де музика єднала покоління і дарувала людям тепло рідного слова та мелодії.

Один із таких концертів – Різдвяний концерт – відбувся 8 січня 1950 року в залі УНО. Ця мистецька подія була б немислимою без колядників, які вийшли на прикрашену дідухом сцену із семикутною зіркою – символом Різдва – та Вертепом. Виступ чудово передав дух українського Різдва – далеко від рідної землі, але близько до серця кожного з присутніх українців.

У першій половині концерту хор під диригуванням Тетяни Кошиць у складі 60-ти співаків виконав 12 колядок.

Присутній на концерті журналіст місцевої газети *Winnipeg Free Press* (R. W.) відмітив компетентність та чутливість диригентки. Виконані хором колядки були сповнені сили та емоцій... Він схвально відізвався про секцію басів, відчув багатство й теплоту в голосах альтів, вказав на слабкі місця в звучанні сопрано, а також у теноровій секції чоловічого хору.

Фрагмент статті «Український хор пропонує чудову концертну програму».

Увага всіх присутніх була звернена на Вертеп. «Тьмяне освітлення та музика за лаштунками допомагали створити атмосферу таємничості». Ольга Бойчук, якій акомпонували Аліс Біленькі та Альма Коссар, виконала колядку в обробці Б. Барвінського «Що то за предиво». Хор продовжив твором Д. Бортнянського «Слава во вишніх Богу» (*Winnipeg Free Press*. 9 січня 1950 року).

29 січня 1950 року українська громадськість відзначала річницю проголошення незалежності Української Народної Республіки. В програму урочистостей були включені доповіді та концерт з участю хорових колективів міста. Мішаним хором, згідно замітки місцевої газети від 30 січня 1950 року,

диригувала Тетяна Кошиць (Новий гімн Радянської України названо гімном рабів - *Soviet Ukraine's New Anthem Termed Servile // Winnipeg Free Press, January 30, 1950*).

У 1951 році керівництво хором МУН перебрав на себе вихованець літніх Курсів, учень і послідовник Олександра Кошиця – Володимир Климків.

Вінніпег. Хор Молодих Українських Націоналістів.

1-ий ряд зліва: Г. Кобушевич, А. Нецкар, О. Гаврилук, Д. Білаш, **В. Климків** – диригент, О. Бабух, Е. Мальські, Дж. Джарвін, О. Гудь. **2-ий ряд:** Н. Климків, М. Клим, Л. Стебницька, Г. Баляс, Г. Багнюк, Г. Багнюк, Г. Будзан, С. Вель, П. Біленька, М. Луценко, В. Нижник, Л. Стебницька, М. Климків. **3-ій ряд:** І. Сосновий, І. Карабін, Л. Нижник, І. Мотрук, Я. Горбатюк, А. Баляс, Р. Стойко, В. Каптії, С. Романик, М. Наконечний, П. Головатий, Б. Боцюрків, Р. Бабух, Дм. Гарап'як. **4-ий ряд:** А. Жук, С. Білінський, М. Семенич, П. Лисенків, Б. Білаш, М. Корбик, М. Кметюк, Б. Цірка, Т. Цірка, Б. Гевак, В. Гевак, В. Романик, М. Козій, Т. Юзвишин (*Ukrainian National Federation of Canada, Inc. Jubilee Souvenir Book of XVI Convention. June 28-July 1, 1952. Winnipeg, Canada*).

Протягом років виконавська майстерність хору невинно зростала – так само, як і мистецький рівень його молодого диригента. Потужним свідченням цього розвитку є документальний фільм Національної кіностудії Канади «Різдво приходить двічі» (*Christmas Comes Twice, 1955*). Зосереджений на різдвяних традиціях у Канаді, фільм пропонує зворушливий погляд на українсько-канадське святкування, зображуючи Святвечір у родинному колі, традиційні колядки, Богослужіння та святковий концерт за участю місцевих солістів і танцювального ансамблю. Кульмінацією концерту став виступ хору УНО під орудою Володимира Климківа, завершальним номером якого прозвучала велична Стеценкова колядка «Ой видить Бог» (*God Sees It All*).

Створюючи зворушливий і символічний міст між минулим і сучасністю, Тетяна Кошиць, яка майстерно вела програму, завершила різдвяний концерт у Вінніпезі тією ж колядкою, з якої в далекому 1919 році Хорове Товариство під орудою Олександра Кошиця розпочало свій традиційний різдвяний концерт колядок у Києві – їхній останній виступ в Україні (посилання для перегляду фільму: Christmas Comes Twice: <https://www.nfb.ca/film/christmas-comes-twice-215903/>).

Тетяна Кошиць – ведуча Різдяного концерту. Мішаний хор УНО під орудою диригента Володимира Климкова у документальному фільмі «Різдво приходить двічі».

Деякі автори стверджували, що Володимир Климків «закінчив курси диригування та композиції» в Манітобському університеті, проте сам Климків спростовував це. В інтерв'ю київській журналістці Галині Устенко він визнав, що мав обмежені знання хорового співу та диригування, і зазначив, що здебільшого опановував цю професію самотужки – за значної допомоги Павла Маценка.

Однак його справжньою наставницею та вчителькою була Тетяна Кошиць. «Я кожного тижня бігав... три поверхи сходами до пані Кошиць. **Це була моя консерваторія української музики**», – згадував він. Тетяна не лише співала для нього «своім неповторним голосом...», а й ретельно добирала репертуар для його хору, дбаючи, щоб він ніколи не був «дешевеньким» – ні за якістю, ні за художньою цінністю.

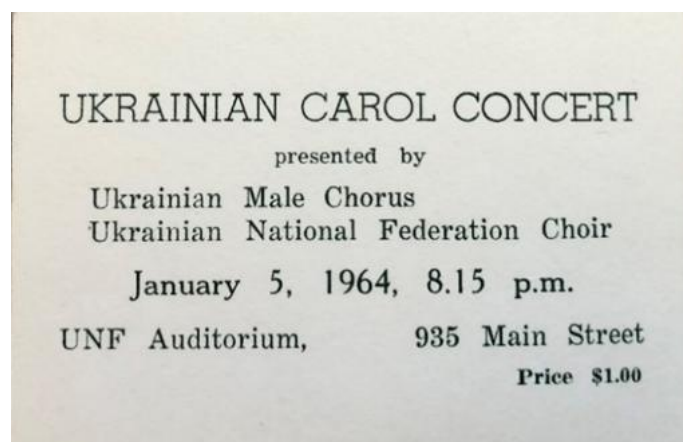
Бесіда з Володимиром Климковим напередодні останнього концерту хору імені Олександра Кошиця під його диригуванням входить до серії телепередач «Люди і долі». Переглянути інтерв'ю можна за посиланням: *An interview*

(Ukrainian) with Walter Klymkiw, conductor of the O. Koshetz Choir... 1999: https://www.youtube.com/watch?v=Fqk_7zGSDWk

Майбутній маестро Климків уважно слухав слова й настанови Тетяни Кошиць. Від неї він не лише опанував основи диригування – вона знайомила його з Україною, з її історією та багатою мистецькою спадщиною. Від неї та Олександра Кошиця він успадкував глибоку й непохитну любов до одного з найцінніших скарбів нації – української пісні, яка понад століття тому відкрила Україну світові і якої потребувало українське серце на чужині. Ця любов супроводжувала його протягом усього життя, і він ніколи не соромився зізнаватися, що, слухаючи рідну пісню, часто «плакав» від зворушення.

Розповідаючи молодому хоровому диригенту історії «про Кошиця, про те, як він вчив пісні...», Тетяна не могла не згадати і про традиційні концерти колядок Київського Хорового Товариства під орудою Олександра Кошиця, особливо останній їхній концерт в Україні в січні 1919 року, який розпочинався величною колядкою в обробці Кирила Стеценка «Ой видить Бог».

Очевидно, молодий диригент вирішив, що такі співочі свята, започатковані ним у Вінніпезі ще в середині 1950-х років, приносили б задоволення й насолоду і канадським українцям. Маестро Климків не помилився!!! Заборонені впродовж довгих десятиліть червоними безбожниками в підрадянській Україні, ці народні перлинки не лише створюють святковий настрій українських канадців, а й служать символом єдності поколінь та глибини українських народних традицій.

Квиток вартістю \$ 1.00 на концерт українських колядок з участю чоловічого хору та хору Українського Національного Об'єднання, який відбувся 5 січня 1964 року (з приватного архіву Тома Дудича).

Концерти колядок спочатку проводилися в аудиторії УНО і стали традицією, яку й до нині під назвою «Фестиваль Колядок» продовжує Осередок української культури й освіти. До участі у цьому фестивалі дирекція Осередку запрошує світські та церковні як українські, так і не українські

хорові колективи, і проводяться вони у різних церковних храмах міста Вінніпег.

Хор Українського Національного Об'єднання під диригуванням Володимира Климкова. 1956 рік (з приватного архіву Тома Дудича).

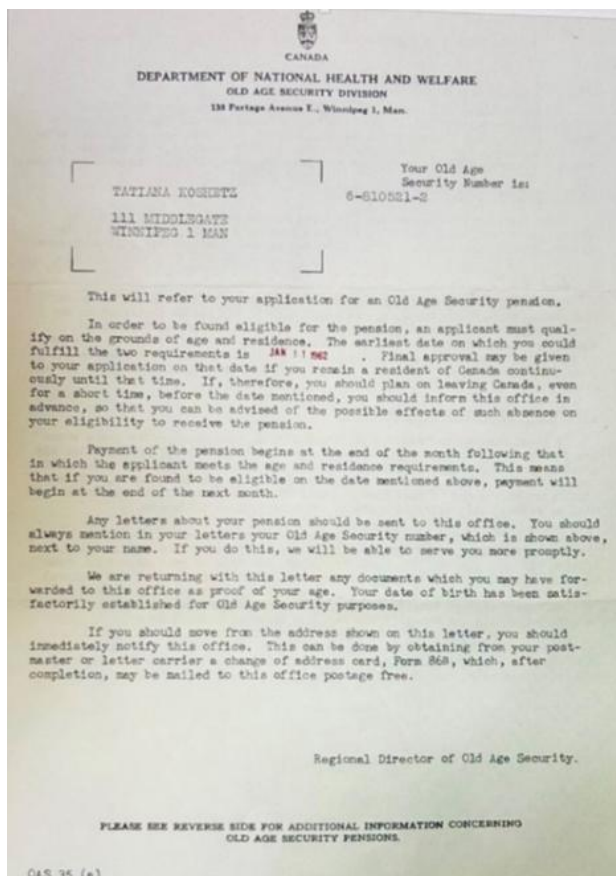
Хор імені Олександра Кошиця (попередня назва – хор УНО) разом із диригенткою Мирославою Пачес (у центрі праворуч) та Оксаною Дудич, амбасадоркою павільйону «Україна-Київ», перед їхнім виступом на *Folklorama 2024* – одному з найбільших мультикультурних фестивалів у світі, що щороку відбувається у Вінніпезі (фотознімок Романа Яворського).

БЕРЕГИНЯ ОСЕРЕДКУ

Майже двадцять років свого життя Тетяна Кошиць присвятила українському культурно-освітньому центру у Вінніпезі. Згідно виданої у 1945 році брошури «Осередок української культури й освіти: цілі і завдання», першим головою дирекції новозаснованої установи був інженер Володимир Коссар, секретарем – д-р Тиміш Павличенко, адреса канцелярії – *612 McIntyre Block*.

Відповідь на наступне, цілком закономірне запитання – де саме в ті роки знаходився місцевий Осередок – знаходимо в її архівах та у місцевій газеті з 2011 року.

Згідно з робочою копією біографії Тетяни Кошиць, підготовленої для «Енциклопедії українознавства», у 1948 році її було запрошено «Дирекцією Осередку на сталу працю... як бібліотекарка». Згодом вона обіймала посаду «управительки Бібліотеки, Архівів та Музею» й була «членом дирекції Осередку УКО».

Мою увагу також привернув офіційний лист відділу соціального та пенсійного забезпечення, надісланий у відповідь на заяву Тетяни Кошиць щодо пенсії за віком на адресу: *111 Middlegate, Winnipeg 1 MB*, що знаходиться в історичному, відносно ізольованому районі міста *Armstrong's Point*.

Офіційний лист відділу соціального та пенсійного забезпечення щодо заяви Тетяни Кошиць про призначення їй пенсії за віком*.

Гортаючи сторінки місцевої газети *Winnipeg Free Press*, натрапляю на історичну довідку про житловий район міста *Armstrong's Point*, згідно якої за згаданою адресою у 1945 році містився Осередок української культури й освіти.

111 Middle Gate was built in 1913 for Alfred James Long, an accountant with the law firm of Aikins, Fullerton, Foley and Newcomb. The house features an impressive front porch and brick dormer. In 1945, the house was used as the Ukrainian Cultural and Educational Central.

Історична довідка та будинок, у якому в 1945 році містився Осередок української культури й освіти (Tracey Thompson. *Behind The Gates...* 2011-09-17: <https://homes.winnipegfreepress.com/winnipeg-real-estate-articles/renovation-design/Behind-The-Gates/id-2325>).

Первинними завданнями новоствореного українського центру були організація та проведення Вищих Освітніх Курсів, створення та утримання бібліотеки, музею та архіву, а також започаткування науково-популярних видань тощо. Дирекція українського центру зверталася до українців Канади з проханням привозити і надсилати книги для поповнення бібліотеки, архівні документи та музейні експонати, а також закликала ставати волонтерами Осередку і допомагати у здійсненні покладених на нього завдань.

До безпосереднього втілення завдань новоствореної установи, яка сьогодні по праву вважається справжньою канадською скарбницею українського мистецтва, значною мірою долучилася Тетяна Кошиць, яку заслужено називають берегинею Осередку.

За перші п'ять років існування цієї однієї з найвагоміших українських установ, вже була впорядкована чимала бібліотека, зібрано дещо з архівів та започатковано колекції кераміки, вишивок тощо. На жаль, в час повені весною 1950 року значна частина міста, в тому числі й розміщена в крутому згині ріки діляниця *Armstrong's Point*, були затоплені. Від повені, яка тривала понад півтора місяця, постраждали тисячі житлових будинків, а населення було евакуйоване...

Стихійне лихо не оминуло будинок українського центру. Значна частина його ретельно зібраних колекцій та архівних матеріалів була безповоротно втрачена під час повені. Після цього, у 1951 році, Осередок було перенесено на третій

поверх будинку Українського Національного Об'єднання за адресою адресою 935 Main St., де він продовжив свою культурну й освітню місію.

Як виянилось пізніше в розмові з місцевою громадською активісткою Іркою Балан, після того, як Осередок було перенесено до домівки УНО, в будинку за адресою 111 Middlegate проживала родина Блащуків, у яких Тетяна Кошиць до початку 1960-х років винаймала помешкання. Тому й згаданий урядовий лист щодо її пенсійного забезпечення було надіслано на згадану вище адресу.

СЛІДАМИ ПАМ'ЯТІ: СПОГАДИ ПРО ТЕТЯНУ КОШИЦЬ

Леся Гаврилук, колишня волонтерка Осередку, особисто знала Тетяну Кошиць, яка впорядковувала нове приміщення Осередку, перевіряла стан перевезених матеріалів. З її слів, Тетяна дбала за Осередок більше, як за себе. Вона знала багато про українську культуру й шанувала все українське... Всю свою увагу Тетяна зосереджувала на збереженні української ідентичності в діаспорі і робила все для того, щоби Осередок став належно оціненою, довготривалою культурно-освітньою українською установою на рівні канадських.

Мовознавець і фольклорист Ярослав Рудницький відносить Тетяну Кошиць, яка «жила виключно справами культури, працювала для неї», до «категорії жінок, що багато роблять, а мало говорять». До неї йшли за порадою, «як улаштувати Свято Матері». Вона допомагала пластункам з хороводами, гагілками, вчила «писати писанки», підготовляла свято Івана Купала, читала доповіді про Андріївський вечір, демонструвала, як «вливати віск, ворожила...». Коли ж керівнику хору потрібні були ноти для нового репертуару, – Тетяна «розкривала архів свого чоловіка й молодий диригент, підсвистуючи мелодію, зичив ноти: щасливий він і вона з ним».

Оглянути експонати музею приїжджали гості з усіх куточків Канади і поза її межами. Тетяна «із любов'ю й знанням» розповідала про зібрані артефакти і завжди мала «вичерпну» відповідь на запитання відвідувачів. Більш того, з виставкою унікальних експонатів вона подорожувала містами Канади, а як «...треба придбати й фонди на вдержання й розбудову Музею, Архіву й Бібліотеки ОУКО – Пані Кошиць влаштовує весняно-осінній (часом же й зимовий і літній) чайок й фонди призбираються».

Д-р Рудницький вважав Тетяну Кошиць однією з небагатьох «культурниць, [яка] понад усякі партійні, групові чи конфесійні антагонізми самовіддано й з повною свідомістю ... своєї місії виконує добровільно взятий на себе тягар і ... по-геройськи несе його в ім'я кращого завтра». Самовіддана праця Тетяни Кошиць на українській культурній ниві була відзначена почесною грамотою, яку їй вручили 3 березня 1957 року на дев'ятій сесії Української Вільної Академії Наук (УВАН) у Канаді (Яр. Рудницький. *Вінніпег шановує заслужену культурницю* // 3 подорожей по Канаді. 1949-1959. – С. 15-18).

Пам'ять пластунки Галини Коваль, дружини відомого митця Романа Ковалю, сягає перших років існування Пласту у Вінніпезі – ще тих часів, коли пластова домівка містилася в будинку УНО, де спочатку мешкала Тетяна Кошиць. Вона пригадує, що Тетяна навчала пластунів водити гагілки, проводила бесіди з дітьми та читала для молоді ретельно підготовлені доповіді про Україну, її культуру, народні традиції й звичаї.

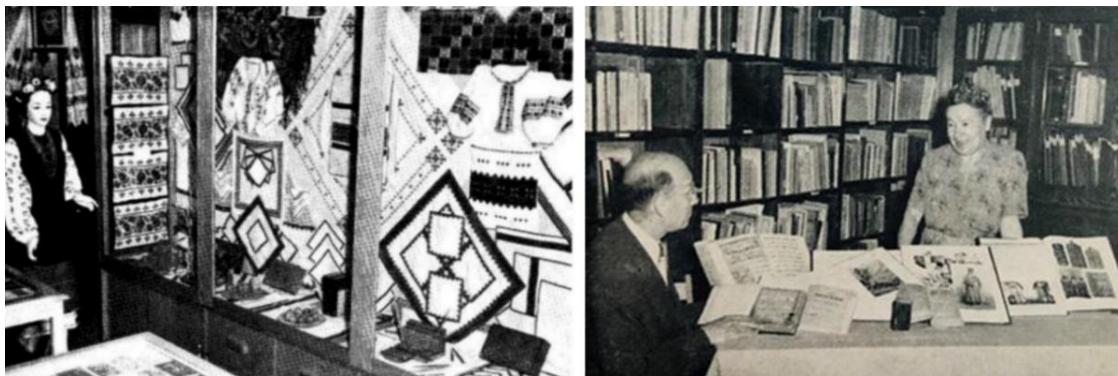
Ганна Мандрика пише, що за десять років існування музею в його експозиціях були зразки українського традиційного одягу, образотворчого мистецтва, вишивок, писанок, виробів з кераміки, поясів, жіночих прикрас, різьби по дереву тощо. В музеї були виставлені артефакти, подаровані окремими особами, а деякі «зразки мистецької різьби, кераміки прикладного мистецтва і деякі інші речі передані до Музею Фондом Допомоги Українців Канади, які в свою чергу передало Фондові Об'єднання Українських Жінок на еміграції в Німеччині».

Авторка статті відзначила «високе почуття краси і ... мистецький хист» Тетяни Кошиць, яка також дбала про відповідне зберігання цих народних скарбів. Вона вважає, що необхідно прикладати всіх зусиль для того, щоби Осередок став «національною установою цілого українського громадянства без різниці релігійної приналежності та партійних симпатій» (Ювілей музейної станиці // Наше життя. Ч. 10, 1954).

Колишня директорка українського культурно-освітнього центру Софія Качор стверджує, що «майже вся музейна колекція Осередку створена Тетяною Кошиць. В 1950-х роках вона подорожувала Манітобою, Північно-Західним Онтаріо, а іноді й Саскачеваном – по маленьких містечках – і збирала всі ці речі від піонерів. У цьому сенсі в Осередку вона відіграла дуже важливу роль».

Своєрідним звітом перед українською громадою за десятилітню діяльність українського культурно-освітнього центру можна вважати невеличку

брошуру «Осередок української культури й освіти. 1944-1954». Пропонована у ній інформація ілюструється фотознімками впорядкованих Тетяною кімнат, у яких містилася бібліотека, архіви та відкритий у 1951 році музей.

Музей Осередку. Зібрані Тетяною Кошиць зразки українського народного мистецтва та традиційного одягу. В бібліотеці: д-р Павло Маценко, довголітній секретар і член дирекції та управителька музею, архіву і бібліотеки Тетяна Кошиць.

PUBLICATIONS OF CENTRE:

1. Про українську пісню й музику. Коротка історія української пісні й музики. Написав Ол. Кошиць. — Ціна 35 ц.
2. Гулянка. Образок із життя молоді в українським селі. Скомпонувала Т. Кошиць. — Ціна 35 центів.
3. Бог предвічний. 12 колядок і шедрівок для фортепіану укладу І. Мельника. — Ціна 75 ц.
4. Шкільні хори на 1, 2 й 3 голоси, перший десяток, в супроводі піано, укладу О. Кошиця. — Ціна 75 ц. (випрод.).
5. Шкільні хори, на ті самі голоси, другий десяток, того ж автора. Ціна 75 ц.
6. *Ukrainian Dances for the piano* — І. Melnyk, book 1. — \$0.75.
7. *Alexander Koshe z in Ukrainian Music*, by Prof. G. W. Simpson — \$0.15.
8. Спогади Олександра Кошиця, два томи, стор. 640, спомини від дитячих літ до виїзду за кордон 1919 р. Книга любови до України, її культури й народу. Багато образків. Ціна за два томи \$4.00. Кожний том окремо по \$2.00.
9. Музичні твори О. Кошиця, повне посмертне видання. Українські народні пісні: Пісні історичні, 3 збірки на хори мішані, чоловічі й жіночі. I-ша збірка \$1.50, друга й третя по \$1.00.
10. «Різдвяний вечір» — (Побутова картина на 1 дію) з хорами жіночими й чоловічими (7 хорів) укладу Т. Кошиць. — Ціна 50 ц.
11. «Український Літопис» — Д. Філомеля. — Ціна \$1.00.
12. Могла князя Святослава — проф. д-р М. Міллер. — 30 ц.
13. «8,000,000» — Ф. Правобережний. Голод в Україні 1933 р. Ціна 75 ц.
14. Д. С. Бортиянський і М. С. Березовський — П. Маценко. Ціна 35 ц. (випродано).
15. З піснею через світ (Подорож Української Республіканської Капелі). Т. 1, ст. 194. — О. Кошиця. — Ціна \$2.00.
16. «О, Предвічний Боже» — колядки й шедрівки для мішаного хору. — П. Маценко. — Збірник. Ціна 75 ц.
17. Давня українська музика й сучасність: 1) Про упорядкування церковної музики; 2) Музика і Г. С. Сковорода та 3) Г. Квітка Основ'яненко в музиці — написав П. Маценко. — Ціна 35 ц.
18. Якименко, Федір Степанович — написав П. Маценко. Ціна 25 ц.
19. Відгуки минулого (О. Кошиць в листах до П. Маценка). Ціна 75 ц.

UKRAINIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTRE
P. O. Box 791
Winnipeg, Manitoba, Canada.
(Location: 935 Main St.)

Список започаткованих Осередком видань на звороті брошури «Осередок української культури й освіти. 1944–1954» із зазначенням нової адреси – 935 Main St.

Подорожуючи в 1950-х роках містами Канади за дорученням Осередку з виставкою народного мистецтва та лекціями про українську пісню, Тетяна Кошиць, яку жартома називали «ходячою енциклопедією», завжди звертала

увагу на небажані зміни, що поступово проникали в українську культуру й спотворювали давні народні традиції. Поряд із збірниками рідних пісень вона завжди привозила зразки автентичних вишивок, розписані в традиційних українських візерунках писанки тощо. Одна з її доповідей відбулася 1 вересня 1950 року в столиці провінції Саскачеван – Ріджайні (*Regina, Saskatchewan*), в приміщенні Українського народного дому, де якраз проходила виставка українських вишивок, національного одягу тощо.

Добре обізнана з українським традиційним одягом, вона була неприємно

вражена синіми та оранжевими кольорами окремих елементів вишивок. Це змусило її з чималим розчаруванням зауважити: «Це не українське»...

Фрагмент замітки «Українка не згідна із змінами у традиційній культурі» від 2 вересня 1950 року.

Тетяна висловила своє занепокоєння змінами українського національного одягу і звернула увагу на

помилки, які допускає молодше покоління в Канаді.

Вона стурбована тим, що вони замінюють українську “плахту” на суттєво відмінні шотландські пледи. Також зауважила, що часто у костюмах забагато вишивок і кольорів.

Тетяна вважала, що сорочка має бути білою, вишитою червоними або чорними нитками, або комбінацією обох кольорів, хоча в окремих регіонах додають інші кольори, але «дуже мало»... Керсетка (свитка) має бути однотонною, без вишивки, а фартушок – мінімально прикрашеним. Волосся дівчат «повинно бути гладким і акуратним, захованим під віночок».

Питання української культури близьке її серцю, і це її обов’язок, як фахівця, розповідати про те, яким має бути український традиційний одяг.

У розмові з репортером місцевої газети вона згадала про Олександра Кошиця, розповіла коротко про нього як диригента українського хору, його причетність до Осередку і наголосила на тому, що вона також записує стародавні народні пісні... (*Ukrainian women protests traditional culture changes. The Leader-Post. Regina, Saskatchewan, September 2, 1950: <https://www.newspapers.com/article/the-leader-post-tatiana-georgievskako/43902921/>*).

На запрошення викладачів славістичного відділення Манітобського університету – професорів Ярослава Рудницького та Павла Юзика – Тетяна Кошиць також читала лекції про українську культуру для студентів цього університету.

Після лекції в Манітобському університеті. 1950 рік.

Сидять – Леонід Білецький, Ярослав Рудницький, Тетяна Кошиць, Володимир Коссар, Лев Сорочинський; *Стоять* – Ізидор Глінка, Оля Гаврилук, Павло Юзик (фотознімок з колекції фотографій офісу президента Манітобського університету надіслав Джеймс Коміновські, бібліотекар та архівіст департаменту німецьких та слов'янських студій університетської бібліотеки імені Елізабет Дафо).

З доповідями про українську культуру Тетяна Кошиць виступала також і поза Канадою. Так на запрошення Окружної Ради Союзу Українок Америки (СУА) 18 лютого 1951 року у Філадельфії вона розповідала про українські народні пісні і народне вбрання.

ТЕТЯНА КОШИЦЬ
У ФИЛАДЕЛФІЇ

На перших Товариських Сходах Округної Ради США, в неділю, 18. лютого ц. р., в год. 4-ій попол., п. Тетяна Кошиць дасть доповідь про „Українські народні пісні і народне вбрання“ в домівці Пентталі, при 866 Н. 7-а вулиця. Гостям раді.

Оголошення про доповідь Тетяни Кошиць на тему «Українські народні пісні і народне вбрання» в журналі «Наше життя» (Ч. 2, 1951 рік).

Наступний випуск цього журналу пропонує читачам статтю «Український стрій на сцені» (автор Л. Б.), опубліковану уже після доповіді Тетяни Кошиць.

Сценічне вбрання є свідченням «естетичного смаку» нашого народу, наголосила доповідачка,

і тому надзвичайно важливо дотримуватися «правил одягу». Нехтування цими правилами Тетяна порівняла з серйозними помилками — як, наприклад, виконання пісні не в тій тональності або невірний танцювальний крок. Демонструючи окремі елементи традиційного українського одягу, вона пояснювала, як правильно їх носити, і звертала увагу на помилки, що спотворюють зовнішній вигляд хору чи танцювальної групи.

Учасники кожного хорового чи танцювального колективу повинні усвідомлювати, кого вони представляють, тому що на сцені вони перестають бути звичайними співаками чи танцюристами, а представниками народу, що демонструють своє вміння перед світом (Наше життя, 1951 рік, ч. 3).

Український стрій на сцені

У третю неділю місяця лютого Округна Рада США у Філадельфії повитала в себе заграничну гостю. Тетяна Кошиць звелачала своєю доповіддю відкриття товариських сходів Округної Ради.

Пригадалися часи, коли українська пісня лаяла колись незаймано-чисто з-під диригентської палочки проф. Кошиця. Тетяна Кошиць, його дружина і співробітниця відбула вєсь творчий шлях Капеллі в мандрівці по різних континентах. Разом із Капеллею вона винєсла з України глибоке відчуття української пісні, її духа і форми. І тепер переає цей скарб українській публиці в доповіддях, із якими обіахала вєже сїдїну й захїдну Канаду.

З передачею народної пісні, з виступом хору вєжється тїсно справа народного вбрання. Зорровє враження добре вбраного хору — це немов рямці для неї. Тому й Тетяна Кошиць присвячує цьому питанню багато уваги.

Головна передумова для члена хору чи танкової групи, що виступає в народному вбранні — це свідомість, що й кого він репрезентує. Він перестає бути звичайним співаком чи співачкою, а стає представником народу, що виводить своє вміння

перед широким світлом. А це зобов'язує: Член хору чи танкової групи не може нехтувати правилами одягу, так само, як не сміє фальшиво заїнтонувати пісні чи помилити танкового кроку.

Кожне історичне чи народне вбрання має свої особливі правила. Коли справляємо собі коїстю рококо чи стрій еспанки, напевно повчимося наперед про те, як він виглядає. А наш народний одяг також створений віками. Формували його звичаї та естетичний смак нашого народу. Здається, що стїльки ж уваги можемо присвятити цим його правилам, що його створили.

У нас прийнявєся для хорового виступу стрій Придніпрящини. Є ще й інші типи народного вбрання, що годились би на сцену. — Іа придніпрянський стрій впровадили театри і він став уже репрезентативним.

Одначе те, що бачимо тепер на наших сценах і естрадах — дуже далеке від первісного взору. Перейдемо по черзі всі хибні сценічного строю.

Зачїска. Як важко нераз переконати молоду красуню, що до народного вбрання треба відповідно зачесатись! Вона ж хоче показати хвлясті кучері

модної зачіски... Тодї немає зпереду місця на вінок і його приміщує вона на тїмені. А причєсавши себе гладко, з розділом, може умїстити вінок над чолом. І він шойно тоді стає справжньою прикрасою.

Це зрозумїло, що молоде лице в рямці вінка вражає свіжїстю. Одначе дещо привляє обличчя вінка тїльки старїє. Чи не краще тоді повязати хустку поверх очїлка, або блу намїтку? Така звязка вражає достойно й мальовничє.

Вінок зааду викінчений стрїчками, що звисають на спїну. Як дуже люблять молодї хорїстки безліч стрїчок — бїлдоржевих, блакїтних, ще й перєвїсити собі до переду! Тодї, коли стрїчки в соковитих колїрах — червонї, зеленї, синї — повинні звисати на спїні...

Намїсто. Чомусь здається кожний молодїй дївчинї, що чим бїльше намїста, тим кращє. А воно навпаки. Кїлька гарно нанїзаних разків червоних коралів кращє підчеркне її принаду, як шїлий жмут різноколїрових цїцьок.

Сорочка. Від сорочки вимагають тїльки, щоб була вишивана. А де і як умїщена вишивка, яка форма рукава чи комїра — це здається маловажне. Часто вважають, що вистаєє со-

Добре обізнана з унікальними особливостями українського національного одягу, Тетяна зарекомендувала себе як справжній знавець своєї справи на все-Канадському конкурсі «Міс Українка Канади». Зі слів колишньої його учасниці, такий конкурс у 1960-х роках проходив у Вінніпезі. Одним з його критеріїв була оцінка українського строю, що, безумовно, було доручено Тетяні. Ретельно оглядаючи стрій кожної учасниці, яка демонструвала одяг обраного нею регіону України, вона вирішувала, чи він відповідає регіональним особливостям за стилем, кольорами, візерунком, конкретними стилями вишивок. Вона навіть звертала увагу на те, чи кожен елемент був правильно викраятий. Грунтуючи своє судження на автентичності та досконалості кожного строю, вона визначала шанси учасниці на перемогу.

У датованому 4 грудня 1956 року випуску газети *Kenora Daily* (провінція Онтаріо) мою увагу привернула коротенька стаття «Пані Кошиць продемонструвала безцінну реліквію» (*Priceless Relic Is displayed Wed. By Madam Koshetz*).

Повертаючись до Вінніпегу з поїздки з доповідями східними провінціями Канади, Тетяна Кошиць зупинилась в містечку Кенорі, де на запрошення місцевої жіночої організації взяла участь у їхньому черговому засіданні. Там вона продемонструвала нещодавно придбаний нею безцінний, майже 200-літньої давності козацький пояс...

Присутні мали також можливість оглянути декілька карт України, найдавніша з них видрукована в Лондоні у XVII столітті, і послухати про традиції та звичаї, пов'язані з Андріївським святом, Різдвом та Новим Роком, коріння яких сягають глибини віків...

Вирізка з газети *Kenora Daily* від 4 грудня 1956 року: <https://listview.kenora.ca/Files/Library/Newspaper%20Archive/1956/KMN19561204.pdf>

Колекція музею Осередку налічує чимало рідкісних артефактів, проте чи не найціннішим серед них є згаданий вище козацький пояс. Назва згаданого вище пояса, згідно з описом у каталозі Осередку – слуцький пояс (від назви міста

Слуцьк, де його було виткано). Цю цінну реліквію було викуплено у європейського колекціонера, професора Бориса Жука.

Із розповіді Софії Качор відомо, що кошти на придбання слуцького пояса Тетяна збирала, організовуючи чайні прийняття (“чайки”).

Фрагмент двостороннього козацького пояса, щільно витканого з шовкових, золотих і срібних ниток на лляній основі (за каталогом Осередку).

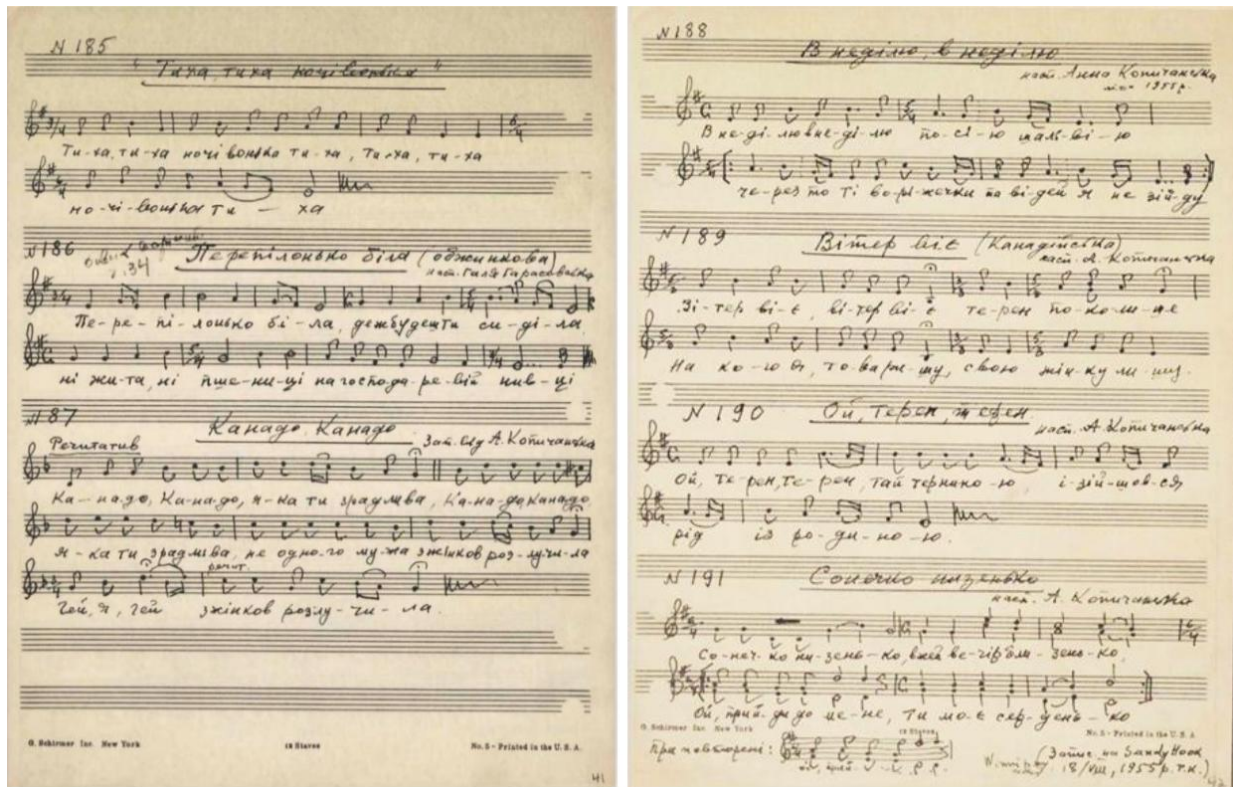
БАГАТОГРАННІСТЬ ТАЛАНТУ

Тетяна Кошиць була багатогранно обдарованою особистістю. Вона є автором сценічної постановки із життя сільської молоді на одну дію (з нотами) під назвою «Гулянка» (1946) та побутової картини на одну дію «Різдвяний Вечір» (1949), написаної для Різдвяного концерту з участю чоловічих та жіночих хорів (Осередок української культури й освіти. 1944–1954: Видання Осередку української культури й освіти в Канаді; Біблос. Журнал бібліографії, критики і рецензій: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11129/file.pdf>).

Згідно з робочою копією біографії Тетяни Кошиць до «Енциклопедії українознавства», окрім вище згаданих сценічних постановок, вона також «виставляла» такі свої інсценізації, як «Великдень», «Вечір під св. Андрія» та «Обжинки».

Ще одним з обов'язків Тетяни Кошиць було записування слів та мелодій старовинних народних пісень, що, по суті, було своєрідним продовженням

улюбленої справи її чоловіка, пам'ять про якого вона свято берегла до останніх днів свого життя. Відомий канадський фольклорист Роберт-Богдан Климаш (*Robert Bohdan Klymasz*) має всі підстави стверджувати, що українсько-канадські фольклорні студії в Канаді беруть свій початок з 1950-х років, а піонерство у цій галузі належить Тетяні Кошиць, дружині відомого диригента і композитора Олександра Кошиця. Подорожуючи Канадою за дорученням Осередку, вона записала близько 200 пісень, «музичні транскрипції» яких здійснила «без використання будь-якого механічного записувального пристрою, як-от магнітофон». Власноручно записані нею транскрипції пісень зберігаються в Оттаві, в Музеї історії Канади, та у Вінніпезі, в Осередку української культури й освіти. В Музеї історії Канади також зберігається аудіозапис Тетяни Кошиць, яка виконує по два-три куплети кожної пісні, щоби дати уявлення про те, як повинні звучати мелодії.

Транскрипції двох сторінок записаних Тетяною Кошиць українських народних пісень (*The Canadian Museum of History. Musical and Textual Transcriptions of Ukrainian Folksongs*: https://www.historymuseum.ca/ke/_resources/5227062/KOS-A-219-18-1-42.PDF).

Тетяна Кошиць в значній мірі спричинилася до відновлення української народної музичної традиції в Канаді. Д-р Климаш вважає її «авторитетом у галузі традиційного українського фольклору», який зберіг «свої архаїчні риси та форми, такі як ритуальний цикл народних пісень та епічних балад».

Беручи до уваги проведені у 1950-1960-х роках дослідження Тетяни Кошиць, Ярослава Рудницького, Кеннета Пікока, Роберта Климаша та інших, він підсумовує, що «майже вся українська народна музична традиція була відновлена в Канаді. У 1970-х роках ця традиція продовжувала служити джерелом натхнення для інших форм музичного творчості» (R. B. Klymasz: *Ukrainian Folklore in Canada...*// Журнал вищих українознавчих студій. Торонто. № 4, 1978: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13758/file.pdf>; R. Klymasz. *Ukrainian Music in Canada*: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/ukraine-emc>).

Важливо також відмітити, що Тетяна належала до тих видатних українських діячів культури, які долучилися до популяризації та продовження традиції писанкарства в Північній Америці. Це завдяки їм традиція розписування писанок, які є невід'ємною часткою культури та душі українського народу, передається з покоління в покоління і збереглася до сьогоднішнього дня.

В канадській пресі досить часто зустрічаються статті фольклористів про писанку. До них належить і Тетяна Кошиць, авторка статті «Символіка писанкового орнаменту» (Жіночий світ. № 4, 1951), у якій вона роз'яснює значення символів: «...кожен знак чи малюнок на писанці мав своє значення, про щось говорив. Це був наче лист написаний знаками... А ці, властиво, стародавні відзнаки перетворюють звичайне яйце в писанку, бо без тих символів то буде просто “розмальоване яйце”, а не писанка».

Її перу належить також стаття «Історія писанки та її орнаменту» (Жіночий світ. № 4, 1958), у якій звернула увагу на важливу думку щодо територіальної єдності та ідентичності українців:

«символи, знаки на писанках використовувалися на всіх територіях України, незважаючи на кордони, які накладалися ззовні... Це є доказом нашої єдності та нашої національної ідентичності, відмінної від інших народів – факту, який заперечують наші вороги. Це означає, що вони [мотива писанок] були створені тоді, коли ми були єдиним, неподільним [незалежним] народом».

Започаткована Тетяною Кошиць колекція писанок в місцевому Осередку, до якої входять і писанки, майстерно розписані її вмілою рукою, з роками збільшувалася.

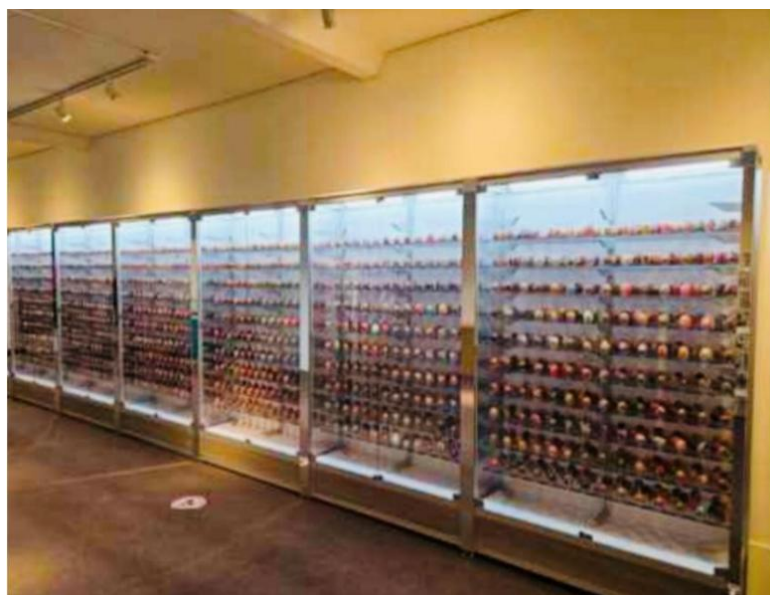
Зі слів кураторки Осередку Олесі Слободи, на сьогоднішній день ця колекція нараховує близько 4 500 писанок (*A treasure of Ukrainian culture open to the world*: <https://www.winnipegfreepress.com/arts-and-life/2023/03/06/a-treasure-of-ukrainian-culture-open-to-the-world>).

Працівники українського культурно-освітнього центру зуміли частково відновити одну з розбитих писанок, розписану Тетяною Кошиць. Її візерунок включає традиційні елементи, такі як сонце, церква тощо, так і нетрадиційні, якими є п'ять горизонтальних ліній обвитого навколо яйця нотного стану з нотами та словами давньої гагілки, яку в народі називають "Кривий танець". Внаслідок подальших пошуків було встановлено, що ноти гагілки з тими ж словами та мелодією, що й на писанці, знаходиться в архіві О. Кошиця, у папці рукописів з позначкою «Веснянки» (Вісті Осередку // *Oseredok News*. Vol. 7, No. 1. April, 2016: <https://oseredok.ca/wp-content/uploads/2017/11/Visti-Vol.-7-No.-1.pdf>).

Ще про одну незвичайну писанку згадує Катерина Нижанківська, яка переймала техніку розпису писанок від Тетяни Кошиць. Вона має на увазі розписану Тетяною писанку з нотами та словами «Мовив Ангел із небес: Христос Воскрес!».

Фрагмент статті у газеті *The Bridgeport Post (Connecticut)* від 9 квітня 1966 року із споминами Катерини Нижанківської про Тетяну Кошиць.

Збірка писанок в місцевому Осередку української культури й освіти (фотознімки волонтерки українського культурно-освітнього центру Розалії Рогальської).

В знак пошани української культурної спадщини Королівський монетний двір Канади протягом уже десяти років випускає монети у формі традиційної писанки. Кожна з них є справжнім витвором мистецтва і користується величезною популярністю серед шанувальників та колекціонерів у всьому світі.

Писанкові монети, випущені Королівським монетним двором Канади у 2025 році (mint.ca)

Срібна писанка (зліва) створена канадською художницею Наталі Кіт (*Natalie Kit*), авторка дизайну золотої монети – метиска українського походження Трейсі Россієр (*Tracy Rossier*).

Придбати ці монети – майже неможливо, але хочу розповісти історію останньої з них, яку замовив один з колекціонерів. Під час візиту до крамнички та центру для туристів при монетному дворі у Вінніпезі, Омовал Атіку (*Omovale Atiku*) поділилася історією, що торкнула її до глибини душі: їй зателефонував чоловік із Америки з проханням придбати сувенірну писанку для свого приятеля – військовослужбовця, що нині боронить Україну. Зворушена щирістю цього прохання, вона негайно зателефонувала колекціонерові. Той, вислухавши її, без вагань поступився відкладеною для нього монетою. Відтоді ця писанка, як безцінний оберіг, супроводжує воїна на передовій, не лише нагадуючи про дім, а й даруючи віру в перемогу та силу вистояти.

Тетяна Кошиць була однією з тих відомих особистостей серед українців Канади, яка також популяризувала українські вишивки. Вона не лише започаткувала в Осередку їх колекцію, але й постійно поповнювала її новими зразками, організовувала виставки, щоби ними могли любоватися і жителі міста, і гості.

Свого часу Тетяна керувала всією культурною програмою Вищих Освітніх Курсів, включно з українськими танцями та народним мистецтвом, зокрема вишиванням. Вона навчала курсантів цьому рукодільному мистецтву, знайомила їх з різними стилями вишивок, привчала цінувати цю народну традицію і заохочувала продовжувати її у своїх громадах.

Значну кількість різних вишивок при кінці 1940-х років привезли до Канади українські переселенці третьої хвилі, які прибували і з України, і з європейських таборів для переміщених осіб (*Displaced Persons*). Тетяна Кошиць була залучена в роботу Українського канадського благодійного фонду (*Ukrainian Canadian Relief Fund*), на адресу якого було переслано вишивки з таборів, в яких перебували українці. Ці вишивки були передані Тетяні, якими вона поповнила колекцію Осередку.

Завдяки Тетяні, український центр володіє чудовою колекцією з понад 50 вишитих подушок, більшість з яких були створені в таборах для переміщених осіб (Larisa Nadya Sembaliuk Cheladyn. *Stitched Narratives: The Ukrainian Canadian Embroidered Pillow*. 2016: file:///C:/Users/User/Downloads/Sembaliuk_Cheladyn_Larisa_N_201608_MA.pdf).

Тетяна Кошиць належить до тих видатних митців, «які увійшли в історію не лише як наставники українських канадців у мистецтві традиційного текстилю, але і як борці за впровадження цього ремесла в середовище професійного мистецтва». Подорожуючи Канадою, крім лекцій, вона проводила майстер-класи шиття та модифікації українських костюмів для матерів, діти яких належали до різних танцювальних груп. Окремі вихованці цих груп стали гідними її послідовниками на ниві української культури. Одним з них був Честер Куц (*Chester Kuc*), засновник і керівник відомих в Канаді та поза межами країни танцювальних колективів «Черемош» і «Шумка» (*The Tale Of A Textile Conference // Lyrissa Sheptak. Threads That Connect: https://acuarts.ca/wordpress/wp-content/uploads/2022/05/3.-WINTER_2020-21-Vol-26-Issue-2.pdf*).

На авторитетне ім'я Тетяни Кошиць опирається письменник і фольклорист Корнило Ластівка у статті «Основи українського народнього орнаменту» (Наше життя. Ч. 2-4, 1964). На її ім'я посилаються докторанти університету Альберти Браєн Червик, Андрій Нагачевські, Марія Лесів та інші у дослідницьких працях на отримання науково ступеня. Ім'я громадської діячки, фольклористки, активістки на ниві української культури та авторки одноактної п'єси «Різдвяний вечір» Тетяни Кошиць також згадує докторантка Манітобського університету Олександра Анна Павловська.

СЕРЕД ПОЧЕСНИХ ГОСТЕЙ

Від імені українських канадських організацій, в тому числі й жіночих, Тетяну Кошиць запрошували не лише читати доповіді чи проводити бесіди, а й бути почесною гостею різних урочистостей. Вона надихала громаду на збереження традицій і духовності, а її присутність на урочистостях була символом сили, витримки та невидимої, але незламної жіночої підтримки, яка дозволяє культурі жити навіть далеко від Батьківщини.

Вінніпег. 1954 рік. Ольга Войценко (перша зліва), тодішня президентка Організації Українок Канади, Тетяна Кошиць та представниці жіночого товариства імені Лесі Українки (фотознімок – Джеймс Коміновскі).

Парох о. Іван Стус (сидить посередині справа) із членкинями жіночого товариства при Українській православної катедрі Св. Покрови. Тетяна Кошиць – сидить третя зліва. Початок 1960-х років (з архіву української православної катедрі Святої Покрови).

Переносячись думкою у далекий 1922 рік, згадується прибуття Українського національного хору під орудою Олександра Кошиця до Нью-Йорку. Однією з найвизначніших подій його турне став приїзд хору до Чикаго, де саме в той час перебував видатний український церковний та культурний лідер – митрополит Андрей Шептицький. Він прибув із Галичини до США з гуманітарною місією та з метою сприяння розв'язанню українського питання.

Заокеанські українці зустріли цю подію з надзвичайним піднесенням. На честь приїзду хору та митрополита вони організували урочистий бенкет, на який зібралось близько 500 осіб (Галина Парасюк. В Українському Національному Музеї відбувається виставка, присвячена пам'яті митрополита Андрея Шептицького. Сурма. № 49, 06.12.2024).

Бенкет на честь митрополита Шептицького, Маестро Кошиця та Українського національного хору. Готель *Congress*, Чикаго, 30 жовтня 1922 року (фотознімок з архіву Українського Національного Музею в Чикаго надіслала архівістка Галина Парасюк).

За головним столом – почесні гості: митрополит Андрей Шептицький – у самому центрі, Маестро Кошиць – сьомий зліва, та його дружина Тетяна – праворуч від нього, єдина жінка серед чоловіків. Тетяна, та тиха, але незламна підтримка, яка надихала його на творчість, часто залишалася в тіні великого імені чоловіка... Її присутність серед почесних гостей символізувала не лише силу подружжя, а й невидиму, але життєво важливу роль української жінки у збереженні духовності, культури та національної гідності.

ВИЗНАННЯ, ЩО ЙДЕ ВІД СЕРЦЯ

В дні вшанування пам'яті Олександра Кошиця, «композитора і світової слави диригента – благовісника української пісенної культури», члени українського хору «Дніпро» штату Міннесота ухвалили присвоїти звання Почесного Члена їхнього колективу його дружині – Тетяні Кошиць за її заслуги «в ділянках: музичній, етнографічній і педагогічній».

Ця грамота не подібна до штампованих, у якій в заздалегідь надрукований текст вписується ім'я та прізвище удостоєної нагороди особи. Кожне старанно виведене слово цього історичної ваги документу – свідок великої любові, поваги і подяки Тетяні Кошиць, яка достойно продовжувала справу свого чоловіка, засновника віртуозної української національної хорової школи.

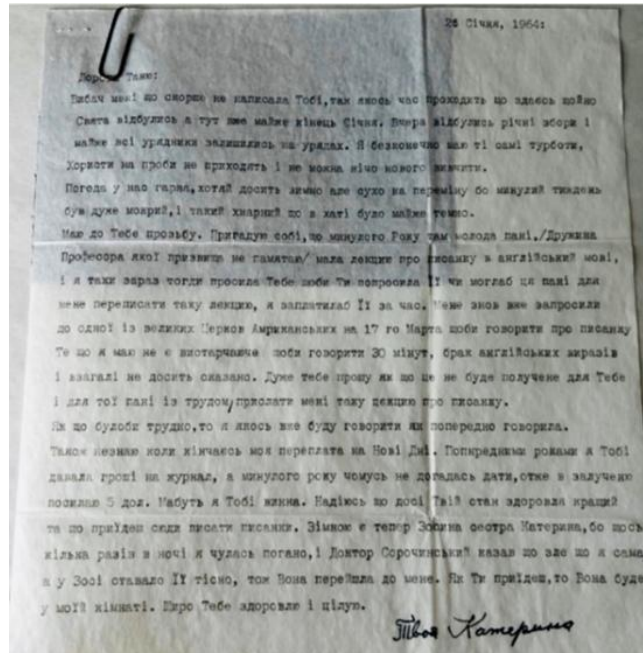

Грамота вшанування Тетяни Кошиць званням Почесного Члена Хору «Дніпро» штату Міннесота (*Minnesota Ukrainian Chorus Dnipro of the Twin Cities*).

Грамоту власноручно підписав диригент і засновник хору «Дніпро» – Микола Бринь, члени Управи хору, члени редакційної колегії музичного журналу «Вісті» та Мистецької Ради.

Перебуваючи в Америці, Тетяна переважно зупинялася у Нижанківських – спершу в містечку *Seymour*, а згодом у *Bridgeport*, штат Коннектикат, де Катерина Нижанківська замешкала після смерті чоловіка. Обидві подружки були активними у культурному житті громади, любили хорове мистецтво, дбали про збереження та передання українських звичаїв та традицій молодшому поколінню. Їх єднали не лише ці спільні захоплення, а й життєві випробування. Коли Катерина овдовіла, Тетяна й Олександр Кошиць щиро розділили її біль. А згодом, втративши свого чоловіка, Тетяна знайшла розраду

в обіймах подруги. Вони постійно листувалися, підтримували одна одну у найтяжчі дні, ділилися спогадами, болем і надією. В адресованому до Тетяни листі Катерина Нижанківська висловлює своє занепокоєння станом здоров'я своєї приятельки, від якої вона переймала майстерність розписування писанок.

Лист від Катерини Нижанківської, датований 26 січня 1964 року*.

Конверт з адресою Тетяни Кошиць та зворотною адресою Катерини Нижанківської*; будинок за адресою 489 Inkster Blvd., де проживала Тетяна (фотознімок автора).

Зоряна Гайворон згадує, що особисто знала Тетяну Кошець. Вона зазначає, що в останні роки свого життя Тетяна мешкала в квартирі, орендованій у родини Осипа Панківа, за адресою: 489 Inkster Boulevard. Зацікавлення Зоряни українською культурою та історією, що зародилося ще в дитинстві, часто приводило її до Осередку, і час від часу вона зустрічалася з Тетяною у її помешканні.

СЕРЦЕМ І ДУМКОЮ З БАТЬКІВЩИНОЮ

Із численних тогочасних часописів, вирізки з яких у великій кількості зберігалися в її архівах, Тетяна добре знала про радянський терор в Україні, що, як співається в народній пісні, знову опинилася «у неволі, у ярмі, під московським караулом у тюрмі». Під час своїх доповідей і лекцій вона неодноразово звертала увагу на знищення комуністами українських культурних надбань на рідних землях.

Живучи на чужині, вона думкою линула на батьківщину, з теплотою згадувала родину та близьких їй людей, яким по змозі допомагала, як тільки могла. Вона підтримувала контакти зі своїми рідними, з родиною Олександра Кошиця, з колишніми хористами, з видатними українськими діячами, які змушені були виїхати з України. Вона листувалася з працівниками Української бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, на адресу якої у 1959 році переслала 9 зошитів «Музичних Творів» покійного чоловіка (Інформаційний бюлетень бібліотеки. Ч. 3, грудень 1959 року: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/26338/file.pdf>).

Все своє життя Тетяна Кошиць присвятила служінню українській культурі, що по суті й було, як висловився Микита Мандрика, продовженням «думок й замірів» Олександра Кошиця. Долаючи зневіру і відчай, свою тугу за рідною землею вона вкладала в улюблену працю. Так само, як її чоловік, вона не звернула з українського шляху і чесно та гордо пронесла свій «найтяжчий в світі український хрест».

Збережений в її архіві офіційний лист від Міністра громадянства та імміграції Канади (без дати) з привітанням з нагоди набуття канадського громадянства, підтверджує намір Тетяни Кошиць стати громадянкою Канади.

Останні місяці свого земного життя Тетяна Кошиць провела в туберкульозному санаторії Св. Боніфация у передмісті Вінніпегу. Протягом 42 днів вона була прикутою до ліжка і закінчила свій життєвий шлях 26 березня 1966 року на 75-му році життя.

**...І вірною вона була до краю –
На полі праці впала між снопи.
Нехай же з миром тихо спочиває
Там, де її маестро славний спить!**

(Микита Мандрика. *Тетяні Кошиць*. Із збірки «Вино життя». 25.ІІ.1968).

Теперішній вигляд колишнього санаторію Св. Боніфація (440 River Road), де померла світлої пам'яті Тетяна Кошиць (фотознімок автора).

DEATHS
TETIANA KOSHETZ
 On March 26, 1966, at St. Boniface Sanatorium, Mrs. Tetiana Koshetz, age 74, of Winnipeg, beloved wife of the late Dr. Alexander Koshetz, famous Ukrainian choir conductor and composer. Prayers will be said Friday night at 9:00 p.m. at the UNF Auditorium, 935 Main St. Mass will be sung at 11:30 a.m. Saturday in the Ukrainian Orthodox Cathedral, Sinclair and Burrows. The Very Reverend Ivan Stus will officiate. The remains will be laid to rest in the mausoleum next to her late husband's. Zawlowski Funeral Home in charge. In lieu of flowers it was her wish that should friends desire, donations may be made to the Ukrainian Cultural and Educational Centre, P.O. Box 791, Winnipeg 1.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Крізь нашу пресу пройшла вістка, що 26. березня 1966 р. відійшла у вічність у Вінніпегу Тетяна Кошиць, вдова відомого диригента й композитора Олександра Кошиця. Походила з м. Вінниці на Поділлі, де закінчила середню освіту. Вчилася на Вищих Жіночих Курсах у Києві і володіючи гарним голосом, виступала в хорах. Згодом виїхала з Республіканською Капелею на еміграцію, де ділила зі своїм чоловіком усі успіхи й труднощі цієї мандрівки.

Окрім музики Тетяна Кошиць любила також народне мистецтво. Тому по смерті чоловіка вона присвятилась цій діяльності, працюючи віддано й жертвенно в Осередку Української Науки й Культури. Завдяки її знанню й досвіді збірка Осередку стала однією з найкращих поза межами Батьківщини.

Похорон відбувся 2. квітня ц. р. у Вінніпегу. Похоронено її біля тлінних останків її чоловіка.

УПРАВА СФУЖО

Повідомлення про смерть Тетяни Кошиць та розпорядок похоронних Богослужень у газеті *Winnipeg Free Press* (31 березня 1966 року), посмертна згадка від імені управи Світової Федерації Українських Жіночих організацій (СФУЖО) в травневому випуску журналу «Наше життя» за 1966 рік та в газеті «Український голос» від 6 квітня 1966 року (вирізку з газети надіслав Джеймс Коміновські).

Редакція першого україномовного часопису в США «Свобода» відгукнулася на сумну звістку з Канади заміткою «Тетяна Кошиць померла у Вінніпегу», яку було опубліковано на першій сторінці газети 1 квітня 1966 року.

Панахиду у переддень похорону відспівав хор Українського Національного Об'єднання. Заупокійну Службу Божу відслужив о. Іван Стус 2 квітня в

українській православної катедрі Святої Покрови. Похована Тетяна Кошиць у мавзолеї на цвинтарі *Glen Eden*, де захоронені тлінні останки її чоловіка Олександра Кошиця.

Склеп-мавзолей на цвинтарі *Glen Eden Memorial Gardens* (4477 Main St., West Saint Paul, MB) та стела з мармуровими нішами для поховань.

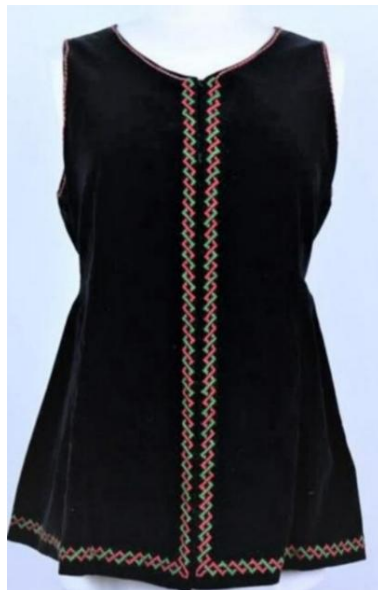

Відновлені з ініціативи Центру українських канадських студій при Манітобському університеті надгробні написи на мавзолейних нішах, де поховані Олександр та Тетяна Кошиць (фотознімки автора).

У датованому 9 жовтня 1956 року заповіті Тетяни Кошиць зазначено: «...Усі мої особисті речі, включно з портретами, виробами народного мистецтва, вишивками, листами, бібліотекою та всіма предметами, що можуть мати музейну цінність, я передаю і заповідаю ... Українському культурно-освітньому центру». Виконуючи волю Тетяни, деякі її особисті речей було передано до Осередку.

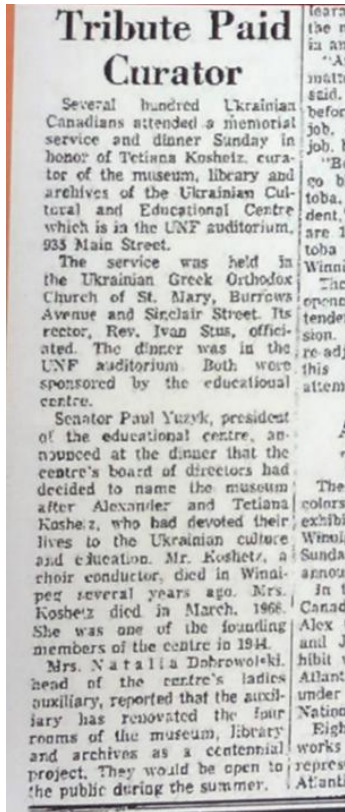
Вервичка Тетяни Кошиць – така ж звивиста, як і життєва стежина, що привела її до Вінніпегу.

Оксамитова керсетка і плахта, передані до колекції Осередку після смерті Тетяни Кошиць (з каталогу Осередку).

ЦІНУЄМО! ШАНУЄМО! ПАМ'ЯТАЄМО!

З нагоди першої річниці смерті Тетяни Кошиць, численна українська громада зібралася в українській православній катедрі Св. Покрови на поминальну Службу Божу і на обід, який відбувся в залі УНО.

Замітка місцевої газети про вшанування пам'яті Тетяни Кошиць (*Winnipeg Free Press*, April 4, 1967).

Павло Юзик, канадський сенатор і тодішній президент українського культурно-освітнього центру у Вінніпезі, у своєму слові до присутніх повідомив, що рада директорів Осередку прийняла рішення назвати їхній музей іменами Олександра і Тетяни Кошиць, «які присвятили своє життя українській культурі та освіті». Він також відзначив, що Тетяна Кошиць була однією із засновниць Осередку.

У статті з нагоди 35-річчя Осередку «Тетяна Кошиць – будівниця Осередку Української Культури й Освіти», яка є своєрідним підсумком самовідданої праці Тетяни Кошиць на ниві української культури, згадуються також риси характеру цієї виняткової жінки-трудівниці. Серед них – неவிбагливість, мила вдача, чесність, справедливість та інші.

Як зазначено у статті, «усі її любили, цінували та поважали», попри те, що іноді вона могла бути й «гостра на язик». Саме такою Тетяна Кошиць залишилася в пам'яті сучасників та Стефанії Бубнюк – авторки статті й редакторки журналу «Жіночий світ», який виходив у Вінніпезі.

PIK L. C. 34, 25 СЕРПНЯ 1979 НОВИЙ ШЛЯХ - 12 - THE NEW PATHWAY VOL. L. NO. 34, AUGUST 25, 1979

До 35-річчя Осередку

Тетяна Кошиць — будівниця Осередку Української Культури й Освіти

У цьому, 1979 році відзначаємо 35-річчя створення і багаторічної праці Осередку Української Культури й Освіти. З цієї нагоди варто згадати сл. п. Тетяну Кошиць, яка відіграла велику, а може й найбільшу роль в житті Осередку. Осередку зріє у могутню та найбільшу українську культурну установу на американському континенті. Грунтовний ремонт п'ять-поверхового будинку Осередку закінчений, формально відкритий і готовий до розгортання ще більш посиленої праці.

Яку ж роль відіграла Тетяна Кошиць, яку працю вклала в розвиток Осередку?

Тетяна Кошиць, дружина славного диригента, композитора і генич української пісні, проф. Олександра Кошиця, приділила зі своїм чоловіком до Вінніпегу на Вищі Освітні Курси, що їх улаштував Осередок Української Культури й Освіти. Після смерті проф. Кошиця в 1944 році Т. Кошиць жила ще два роки в ЗСА, а від 1946 замешкала у Вінніпегу. Від того часу стала працювати в Осередку як управителька музею, бібліотеки й архіву. Коло цієї праці

вона пробудила понад 20 років, майже до останніх днів свого життя /померла 26 березня 1966 р./, видаючи для Осередку своє багате знання, досвід і всю свою любов.

Своєю ініціативою, своїм зусиллям і заходами Тетяна Кошиць розбудувала Осередок у всіх його відділах, зокрема поповнила музей вартісними експонатами. Вона вишуквала і збирала цінні й рідкісні експонати, де тільки могла. Так, між іншими, вона придбала старовинні козацький Слуцький поєс, шитий сріблом і золотом, оригінальні зразки церковних речей і одягу минулих віків, зразки давніх українських тканин, з яких шились козацькі та жіночі одяги, народні чоловічі і жіночі одяги з усіх частин України, вишивані старовинні рушники, плахти, заласки, аустини, велику збірку старовинних стрижок, плуко колекцію чудових писанок з усіх частин України і багато, багато іншого, не згадуючи вже про великі збірки зразків пізнього українського народного мистецтва. Збирала також картини українських мавляв, скульпу-

та захолювала їх плекати, збирати та передавати молодому поколінню.

У Вінніпегу багато свого вільного часу Тетяна Кошиць присвчувала молоді. Видала їх писання писанок, давала лекції про правдивий стиль і характер вишивання українського народного одягу. Час від часу навчала і доповняла про українські обряди і звичаї. Для розбудови фондів на купувала цінних експонатів для Осередку влаштовувала щорічні, вже традиційні чаї з виставками придбаних експонатів та доповідями запрошених гостей. Варто також згадати, що Тетяна Кошиць упродовж кількох років диригувала хором МУН, навчала молодих диригентів /між ними теж і славного вже в Канаді диригента та великого ентузіаста, довголітнього члена Дирекції і президента Осередку Володимира Калмикова /, разом з переданням їм знань про особистий характер української пісні, прищеплювала в них також любов до українського хорového мистецтва. Написала кілька цінних статей про писанкове мистецтво, українські обрядові і народні звичаї та окрему бродючу, видану Осередком, про веснянки і гагітки.

Тетяна Кошиць, українська ідеалістка присвчувала своє життя, знання, працю і любов для збереження і покращення рідної культури у Канаді. Навіть великий музичний архів свого славного чоловіка, проф. Олександра Кошиця передав Осередку. Сама була невбаглива, милої вдачі, чесна, справедлива і хоч не раз "гостра на язик", усі її любили, цінили та шанували. Такою була неповторна Тетяна Кошиць.

Якби ж сьогодні могла побачити власний 5-поверховий будинок Осередку Української Культури й Освіти із безліччезначними духовними скарбами в ньому – і в музеї, і в архіві, і в бібліотеці, та з молодими силами, які працюють у ньому, і переважно молодими членами Дирекції, які керують справою Осередку, то напевно раділа б цілою душею та подумала б: я щаслива, бо бачу, що моя праця не пішла намарно.

Стефанія Бубнюк

Стаття «Тетяна Кошиць – будівниця Осередку Української Культури й Освіти» (Новий шлях. 25 серпня 1979 року; вирізку з газети надіслав Джеймс Коміновскі).

Безкорислива праця Тетяни Георгієвської-Кошиць цілком заслужено ставить її на один щабель з видатними діячами на ниві української культури, які на словах і на ділі спричинилися до збереження серед канадських українців рідної пісні і таких національних цінностей, як народні звичаї та традиції. Це була та невидима, але міцна нитка, яка зв'язувала наших переселенців в тяжкі моменти життя з батьківською землею. Вона була й тією потужною силою, завдяки якій українці вижили і зберегли на чужині свою ідентичність.

Тетяна Кошиць була активною учасницею українських культурних ініціатив, виступала з доповідями, розповідаючи про українську культуру, мистецтво і традиції і виховала не одне покоління канадських українців. Її життя, без сумніву, було зразком незламної сили волі і відданості справі.

Втративши чоловіка, Тетяна не залишилася в тіні його пам'яті, а продовжила його справу за океаном. Вона була жінкою, яка не лише пережила особисті втрати, але й залишила після себе вагомий спадок, що й сьогодні живе в серцях тих, хто мав щастя знати її та працювати з нею. Внесок Тетяни Кошиць у розвиток української культури, її стійкість і сила духу залишаються прикладом для молодого покоління.

Її спадщина – це не лише плоди її праці, але й доказ того, як особистість, яка пережила величезні труднощі, може вплинути на життя багатьох людей, зберігаючи й розвиваючи культуру своєї нації за межами батьківщини.

Портрет Тетяни Кошиць художниці Валентини Кутянської, виконаний олією на полотні (з каталогу Осередку).

Вінницькі Хутори. Загальний вигляд вулиці, яка носить ім'я Тетяни Кошиць, та табличка з назвою вулиці при вході до будинку (фотознімки Олександра Гордієвича).

© Галина Кравчук. Вінніпег, Канада